

VASA UNIVERSITET

Enheten för marknadsföring och kommunikation

Magisterprogrammet för språkexpertis i ett specialiserat samhälle

Amanda Björklund

”Det finns förstås bokälskare, men de är få”

En jämförande undersökning av läsvanor hos niondeklassare och
abiturienter

Avhandling pro gradu i modersmålet svenska

Vasa 2020

INNEHÅLL

TABELLER	2
SAMMANFATTNING	3
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte	6
1.2 Material	7
1.3 Metod	8
2 LÄSNING GENOM TIDERNA OCH I DAG	10
2.1 Läsningsens historia	10
2.2 Bokens utveckling	12
2.3 Tidigare forskning	14
2.4 Utlåningen på det lokala biblioteket	20
2.5 Om läroplanen	21
2.6 Pisa-undersökningen	22
2.6.1 Finlands resultat i jämförelse med andra länder	23
2.6.2 Finlands resultat inom landet	25
3 LÄSNING I OLIKA SKEDEN AV LIVET	27
3.1 Tidig barndom – Den lekande läsaren	27
3.2 Senare barndom – Läsaren som hjälte eller hjältinna	28
3.3 Ungdomstid – Den tänkande läsaren	28
3.4 Högre utbildning – Den tolkande läsaren	29
3.5 Vuxen ålder – Den pragmatiska läsaren	30
4 INFORMANTERNAS LÄSVANOR	32
4.1 Intervjuer med modersmåslärarna	33
4.2 Vad informanterna läser	34
4.3 Informanternas åsikter om läsning	39

4.4 Var informanterna får tag på böcker	43
4.5 När, var och hur informanterna läser	46
4.6 Hur abiturienterna ser på sin läsutveckling	49
4.7 Sammanfattande jämförelse av resultaten	51
4.8 Jämförelse med de tidigare undersökningarna	54
5 SLUTDISKUSSION	57
KÄLLOR	60
BILAGOR	
Bilaga 1. Enkäten	65
Bilaga 2. Intervjufrågorna	69
TABELLER	
Tabell 1. De nordiska ländernas resultat i Pisa-undersökningarna	24
Tabell 2. Om undersökningsgrupperna	32
Tabell 3. Typ av böcker informanterna läser	35
Tabell 4. Vad informanterna läser utöver böcker	38
Tabell 5. Varför vissa informanter inte läser	42
Tabell 6. Var informanterna får tag på böcker	44
Tabell 7. Språk som informanterna läser på	47
Tabell 8. Antal böcker informanterna läser per år	48
Tabell 9. Abiturienternas åsikter om när de läste/läser mer	49

VASA UNIVERSITET**Enheten för marknadsföring och kommunikation****Författare:** Amanda Björklund**Avhandling pro gradu:** ”Det finns förstås bokälskare, men de är få.”

En jämförande undersökning av läsvanor hos niondeklassare och abiturienter

Examen: Filosofie magister**Utbildningsprogram:** Språkexpertis i ett specialiserat samhälle**Ämne:** Modersmålet svenska**Årtal** 2020**Handledare:** Bodil Haagensen och Elina Nevasaari

SAMMANFATTNING:

Huvudsyftet med denna avhandling är att undersöka hurdana läsvanor en grupp niondeklassare och en grupp abiturienter har för att se om och i så fall hur läsvanorna skiljer sig mellan dessa undersökningsgrupper. Till syftet hör även att ta reda på om läsningen har minskat vid övergången från grundskola till gymnasium. Studien baserar sig på en enkätundersökning som de två undersökningsgrupperna deltog i i respektive skola 7.2.2019. Sammanlagt deltog 35 informanter i undersökningen. Jag intervjuade även modersmålslärarna i respektive skola där informanterna studerade för att få en tydligare bild av informanternas läsvanor.

Abiturienterna läser mer fysiska böcker än niondeklassarna, men däremot läser niondeklassarna mer ljudböcker än abiturienterna. Antalet niondeklassare som inte alls läser böcker är fler än antalet abiturienter som inte läser, abiturienter tycker överlag också mer om att läsa än niondeklassarna. Den största orsaken till varför vissa inte tycker om att läsa böcker beror på att de inte har tid att läsa. Informanterna lånar böcker från biblioteket, abiturienterna köper också böcker på nätet och niondeklassarna använder olika appar för att lyssna på ljudböcker och läsa e-böcker. Nyhetstidningar är populära bland båda undersökningsgrupperna. Majoriteten av informanterna läser helst på kvällen och när de läser så läser de hemma men flera niondeklassare läser även i skolan. De flesta av informanterna läser böcker grundligt och speciellt bland abiturienterna är skumläsning också vanligt. De mest populära språken att läsa på är svenska och engelska.

Sammanfattningsvis finns det några skillnader mellan undersökningsgruppernas läsvanor, som till exempel har att göra med vad de läser, var de får tag på böcker och hur de läser – även vissa könsskillnader kan urskiljas. Flera informanter har inte tid för att läsa och anser att det är tråkigt men det finns även informanter som anser att det är roligt och intressant att läsa böcker. Resultaten visar även att läsningen bland flickorna minskar vid övergången till gymnasiet medan pojkarnas läsning däremot ökar i gymnasiet.

NYCKELORD: läsning, läsvanor, Pisa-undersökningen, ungdomar

1 INLEDNING

Det känns som att de flesta hade en läsperiod när de var yngre, då man plöjde igenom högar med böcker på bara ett fåtal dagar. Någon sådan period hade aldrig jag eftersom jag inte hade ro att sitta stilla med näsan i någon bok. Det var först när jag började gymnasiet som jag blev intresserad av läsning men då hade jag ingen att diskutera böcker med eftersom alla mina vänner hade fått andra intressen och verkade helt ointresserade av läsning. Här någonstans uppstod mitt intresse för ungdomars läsvanor.

Det är ingen nyhet att läsning tenderar ha en positiv inverkan på oss. Speciellt för barn och unga har läsning och god läskompetens en avgörande inverkan på bland annat koncentration, ordförråd, inhämtning av kunskap, kommunikation och empati (Brink 2014). Trots detta läser unga allt mindre. I ett pressmeddelande som publicerades 14.9.2018 understryker dåvarande undervisnings- och kulturminister Sanni Grahn-Laasonen att läsning är en viktig byggsten som påverkar våra liv mer än vad vi tror. För att motarbeta att läsningen minskar ytterligare har Läskunnighetsforumet, som blivit förordnat av den dåvarande undervisnings- och kulturministern, dragit upp riktlinjer som ska utveckla barns och ungas läskunnighet. Juha Itkonen som är ordförande för Läskunnighetsforumet påpekar också att både unga och vuxna läser allt mindre i Finland men att detta inte är något som tas på allvar. Itkonen understryker att läsning har en stor inverkan på välfärden och att det därför är viktigt att arbeta för att på ett långsiktigt sätt främja läsningen i landet. Läskunnighetsforumet vill bland annat få med läsningen i ungas vardagsliv, förbättra attityden till läsning och samtidigt engagera vårdnadshavare och familjer till att stödja läsningen bland barn och unga. I samband med att dessa riktlinjer introducerades har den så kallade Läsrörelsen skapats. Läsrörelsen är en kampanj som utmanar unga att reflektera över sina egna läsvanor. (Undervisnings- och kulturministeriet 2018)

I min avhandling pro gradu har jag valt att undersöka läsvanor hos en grupp elever i årskurs nio och en grupp abiturienter. Valet av tema bygger som sagt på mitt intresse för barns och ungas läsvanor, mycket med tanke på att läsningen verkar ha minskat inom dessa målgrupper. I min kandidatavhandling (Björklund 2018) undersökte jag läsvanor

hos en grupp pensionärer med hjälp av en enkätundersökning. Eftersom ämnet läsning fortsättningsvis intresserar mig har jag därför valt att i min magisteravhandling röra mig inom samma område. I och med att riktlinjerna för att förbättra ungas läsning är en relativt ny idé känns temat om ungas läsvanor även aktuellt. Även undervisnings- och kulturministeriets initiativ visar att temat är viktigt.

1.1 Syfte

Syftet med denna avhandling är att ta reda på hurdana läsvanor en grupp niondeklassare och en grupp abiturienter har och sedan göra en jämförelse mellan undersökningsgruppernas resultat. Valet av ungdomar som undersökningsgrupp grundar sig på följande påstående av Appleyard (1991: 99):

Reading for enjoyment typically reaches a peak in the junior-high-school years and drops steadily from the ninth grade onward.

Appleyard som har forskat i läsarens utveckling i olika skeden av livet menar med ovanstående citat att läsning för nöjes skull oftast når sin kulmen för elever i årskurserna 7–9 och att läsningen efter detta börjar avta. Till syftet hör även att ta reda på om detta yttrande stämmer överens med undersökningsgruppernas svar. För att kunna ta reda på detta har jag därför valt att undersöka ungdomar som är i ungefär samma åldrar som de som nämns i citatet. Den första undersökningsgruppen i min studie är en grupp elever som går i nian och är 14–16 år gamla och den andra undersökningsgruppen är abiturienter som är 18–19 år gamla. Det bör understrykas att jag har två olika undersökningsgrupper och inte samma grupp som jag har undersökt vid olika tillfällen – undersökningen ger därför inte en helt tydlig bild av hur läsningen har utvecklats med åren utan istället blir det en jämförelse mellan två olika grupper. För att få en liten fingervisning om hur informanternas läsvanor har utvecklats har jag valt att inkludera en fråga som endast abiturienterna ska besvara där jag frågar dem om de själva tycker att de läste mer eller mindre när de gick i årskurs 7–9 i jämförelse med hur de läser nu.

Mitt antagande är att Appleyards (1991) påstående stämmer in på många i undersökningsgrupperna, alltså att läsningen hos en del av informanterna har minskat vid övergången från grundskola till gymnasium. Jag antar också att det för vissa informanter kan vara tvärtemot, det vill säga att de som läste väldigt lite i årskurserna 7–9 kan ha börjat läsa mera i gymnasiet. Detta antagande baserar jag på mina egna erfarenheter med läsning och jag antar därför att det inte är ett främmande fenomen att andra också kan ha börjat läsa först i gymnasiet. Läsning är väldigt individuellt, men jag antar att läsvanor kommer hemifrån – om flera i ens familj har som vana att läsa tror jag också att läsvanorna hos en själv är annorlunda än hos en person som inte har samma omgivning. Jag har därför valt att fråga informanterna om personerna i deras familj läser, för att testa detta antagande.

1.2 Material

Denna studie baserar sig på en enkätundersökning som båda undersökningsgrupperna har deltagit i. Enkäten (se bilaga 1) som jag använder mig av fylldes i 7.2.2019 i undersökningsgruppernas respektive skola. Sammanlagt deltog 18 niondeklassare och 17 abiturienter i undersökningen. Undersökningen gjordes vid två svenskspråkiga skolor i Österbotten. Enkäten som användes är en omarbetad version av den som användes i min kandidatavhandling (Björklund 2018: 31). Enkäten består av 13 frågor varav tre av dem är öppna frågor och tio av dem är slutna frågor. Informanterna besvarade enkäten under 20–30 minuter. I enkäten har jag använt mig av termen ”högstadiellev” som kan ses som en föråldrad benämning och med detta menar jag elever som går i årskurs 7–9, och i detta fall berör det elever som går i årskurs nio.

Till materialet hör även två intervjuer (se intervjufrågorna i bilaga 2) som gjordes samma datum som enkätundersökningen. Intervjuerna gjordes med elevernas modersmåls lärare (2019b) och abiturienternas modersmåls lärare (2019a). Att göra en enkätundersökning är ändamålsenligt eftersom antalet informanter är stort och via enkäter går det samla in mycket information. Vid planeringen av enkäten och inför mötet med undersökningsgrupperna har jag utgått från Kyléns (2004: 53f) tankar kring hur man

utvecklar och genomför enkätundersökningar. Jag har även använt mig av Ejvegårds (2009: 49ff) enkätmetodik och intervjumetodik vid formuleringen av såväl enkätfrågorna som intervjufrågorna. Innan själva genomgången av enkätsvaren beaktade jag Ejlertssons (2005: 111) råd om hur bearbetningen av svaren, framförallt svaren på de öppna frågorna kan utföras.

1.3 Metod

Eftersom jag valde att göra en enkät som bestod av både öppna och slutna frågor klassificeras min undersökning som en kvalitativ fallstudie med kvantitativa inslag. En kvalitativ undersökning är lämplig då jag är intresserad av vad informanterna svarar när de får använda sina egna ord (se exempelvis Patel & Davidson 2012: 81; Kvale & Brinkmann 2014: 47), men jag väljer även att inkludera frågor som undersöks kvantitativt och på så sätt kan illustreras med hjälp av tabeller. Undersökningen är även komparativ eftersom jag jämför undersökningsgruppernas svar med varandra. En komparativ undersökning, det vill säga en jämförelse mellan två olika parter, är en vanlig metod som kan användas inom de flesta vetenskaper. När jag jämför undersökningsgruppernas svar redogör jag för såväl likheter som olikheter som eventuellt hittas. (Ejvegård 2009: 44)

För att på ett enkelt sätt kunna jämföra undersökningsgruppernas svar på samtliga frågor, har jag valt att redogöra för båda undersökningsgruppernas svar simultant. Jag undersöker enkätsvaren i skilda underavsnitt. I avsnitt 4.2 redogör jag för vad informanterna läser och i avsnitt 4.3 behandlas informanternas åsikter om läsning. Avsnitt 4.4 handlar om var informanterna får tag på böcker och vad informanternas åsikter är om bibliotekens utbud av böcker. I avsnitt 4.5 behandlas svaren på frågor som när, var och hur informanterna läser. Den sista frågan berör endast abiturienterna och hur de ser på sin läsutveckling och den frågan behandlas skilt i avsnitt 4.6. I avsnitt 4.7 gör jag sedan en sammanfattande jämförelse mellan gruppernas enkätsvar och slutligen i avsnitt 4.8 jämför jag mina resultat med resultaten som kom fram i de pro gradu-avhandlingar som presenteras i avsnitt 2.3. När jag går igenom enkäterna antecknar jag samtidigt svaren i ett skilt dokument för att på ett systematiskt sätt kunna gå igenom enkätsvaren. Vid de frågor som jag kommer att

illustrera med hjälp av tabeller har jag valt att sammanställa de kvantitativa uppgifterna i Excel-tabeller för att på ett enkelt och överskådligt sätt kunna undersöka resultaten.

2 LÄSNING GENOM TIDERNA OCH I DAG

I detta kapitel diskuterar jag olika teorier som behandlar temat läsning. I avsnitt 2.1 ges en inblick i läsning ur ett historiskt perspektiv. Hur läsning och läsinlärning fick sin början i Norden, framförallt i Sverige¹, och vilka faktorer som hade en betydande inverkan på läsningen. I avsnitt 2.2 redogör jag för bokens utveckling, det vill säga hur det klassiska mediet har utökats med andra varianter och hur det har påverkat bokutgivningen. Sedan presenteras tidigare forskning som har gjorts kring ungdomars läsvanor i avsnitt 2.3. I avsnitt 2.4 redogör jag för utlåningen på informanternas lokala bibliotek för att få en inblick i utlåning och konsumtion av böcker där. I avsnitt 2.5 diskuteras läroplanen som respektive skola följer för att få en uppfattning om hur läsning ska inkluderas i elevernas och i studerandenas undervisning. Slutligen presenteras Pisa-undersökningen i avsnitt 2.6, först allmänt om undersökningen och sedan diskuteras Finlands resultat i Pisa-undersökningen i jämförelse med andra deltagarländer, men även resultaten inom landet behandlas.

2.1 Läsningens historia

En av de äldsta formerna av text som har hittats i Norden är runskrift som användes under vikingatiden ungefär år 700–1000. Runskrift ristades in i trä eller sten för att hedra olika personer eller för att minnas viktiga saker som hade hänt, men under denna tid fanns det inte så många personer som kunde *råda*, det vill säga tyda runskrift (Elbro 2004: 56). När kristendomen kom till Norden under medeltiden, ca år 1000, slutade man att använda runskrift och istället övergick man till att använda det latinska alfabetet. Religion och skrift började gå hand i hand, men andelen människor som kunde läsa och skriva hade ännu inte ökat i antal, utan det fanns fortsättningsvis få personer som hade lärt sig detta. (Fredriksson & Taube 2012: 47f)

¹ Under läsningens historia (avsnitt 2.1) var Finland och Sverige ett och samma land (Lindqvist 2013: 11), när jag diskuterar läsningen i Sverige handlar det därför också om Finland.

Martin Luthers tankar fick fotfäste i Europa på 1500-talet och detta hade en stor betydelse för läsningens historia. Man ville ge folk möjligheten att själva kunna ta del av den kristna läran och därför började man översätta skrifter som tidigare endast funnits på latin till andra språk som folket behärskade bättre. I och med detta kom den svenska översättningen av Bibeln år 1541. Luther skrev även den lilla katekesen – en sammanfattning av bibeln som var enklare att läsa, men som ändå innehöll samma information som Bibeln. Det blev allt viktigare att folk skulle lära sig att läsa eftersom det blev nödvändigt att börja skriva ner information som ansågs kunna vara viktig i framtiden. Kyrkan fick alltmer makt och personer som tidigare inte hade haft något behov av att kunna läsa uppmanades snart att lära sig eftersom de annars inte kunde ta del av det kristna budskapet. I och med kyrkolagen år 1686 och ett kungligt påbud år 1723 fick kyrkan tillräckligt stort stöd för att främja läskunnigheten i Sverige. Detta innebar att alla skulle lära sig läsa, och det infördes även en årlig granskning av befolkningens läskunnighet varpå man kunde bötfällas om man exempelvis inte lärde sina barn att läsa. En tid efter att kyrkolagen togs i bruk kunde man se att den största delen av invånarna i Sverige hade lärt sig att läsa. (Fredriksson & Taube 2012: 48ff)

Under 1600-talet hade även läsningen i Finland förändrats. Antalet läskunniga personer hade stigit och även kvantiteten av böcker och nya genrer ökade. Den mest lästa typen av böcker under 1600-talet i Helsingfors var religiös litteratur, vilket innefattar exempelvis psalmböcker, Bibeln och Katekesen. Mot slutet av seklet kunde man se att religiös litteratur fortsättningsvis var populär bland befolkningen, men vid en jämförelse av befolkningen på landsbygden och i städerna hade den religiösa litteraturen minskat något i städerna. Litteraturen som fanns i Helsingfors under 1600-talet hade getts ut utomlands och därför läste man ofta böckerna på deras originalspråk, men översättningar till svenska eller tyska var också populära. Det var först efter att Finland hade blivit självständigt år 1917 som det finska språket fick sin ledande status. (Forselles & Laine 2016: 6f)

Efter den så kallade borgerliga läsrevolutionen som ägde rum under 1700-talets slut ändrades även uppfattningen om läsning. Teorin om denna läsrevolution menar att det tidigare hade funnits en *intensiv* läsning, då det var vanligt att man läste högt ett fåtal texter som ofta hade religiösa budskap. Under läsrevolutionen uppstod den *extensiva*

läsningen som däremot innebar att man läste flera olika texter som ofta behandlade vardagliga saker. Som det redan nämndes var det tidigare vanligt med högläsning oberoende om man befann sig bland folk eller om man var ensam, något som inte är lika vanligt i dag. (Rydsjö, Hultgren & Limberg 2010: 111f; Elbro 2004: 57)

Under 1840-talet var mellan 85 och 90 procent av den vuxna befolkningen i Sverige läskunnig. Trots detta var tillgången på böcker väldigt begränsad och speciellt bland befolkningen som bodde på landet var det främst Katekesen och Psalmboken som lästes, precis som i Finland. (Längsjö & Nilsson 2005: 29)

2.2 Bokens utveckling

Det är inte enbart läsningen som har utvecklats de senaste århundradena, utan det bör även poängteras att själva boken, produktionen samt konsumtionen av böcker har genomgått stora förändringar med åren. I och med digitaliseringen har den fysiska boken som länge ansågs vara bunden till ett specifikt medium, nämligen i tryckt format, börjat konkurrera med andra format. Numera går det att läsa e-böcker på diverse skärmar där man själv exempelvis får välja font och textstorlek. (Carlsson & Facht 2007: 9). Även ljudböcker, det vill säga böcker som exempelvis kan vara inlästa på cd-skivor eller som kan laddas ner som ljudfiler via olika appar har blivit utformade. Vid val av ljudbok kan man exempelvis välja språk, uppläsare och även hastighet på uppläsningen.

I Nordicoms mediestatistik som kartlade uppgifter om svenska massmedier åren 2001–2004 visades att en händelse som hade stor inverkan på bokens ställning i Sverige var när bokmomsen år 2002 sänktes från 25 procent till 6 procent. Detta bidrog till att böcker, framförallt skönlitteratur, blev billigare och försäljningen av böcker ökade. Priset på böcker i bokhandlarna och i bokklubbar minskade med 7,6 procent, och överlag var de största prissänkningarna i nätbokhandlarna. Tanken bakom den sänkta bokmomsen var att läsningen bland den svenska befolkningen skulle öka. Vidare undersökning visade att år 2005 läste man i Sverige i genomsnitt 56 minuter per dag och de flitigaste läsarna av skönlitteratur var kvinnor och högutbildade. Under denna period var det vanligaste sättet

att införskaffa böcker genom att låna från bibliotek eller att köpa böcker via bokhandel men redan här kunde man se att andelen personer som köpte böcker via nätbokhandel hade ökat. (Carlsson & Facht 2007: 39, 135f) Nätbokhandeln hade dock ännu inte nått samma konkurrerande ställning som den har i dag.

Förutom sänkt bokmoms fanns det också en annan faktor som påverkade bokförsäljningen, nämligen den ökade utgivningen av pocketböcker. Pocketböcker har mjuka pärmar och är limhäftade, de ges ofta ut efter den inbundna boken vilket också bidrar till att man därför inte behöver betala för översättning om den inbundna boken redan har blivit översatt. Pocketböcker är i regel också billiga. Under slutet av 80-talet och in på 90-talet började pocketböcker säljas i större utsträckning. Man kunde nu köpa pocketböcker i exempelvis kiosker, bensinmackar och vid järnvägsstationer – detta var även en bidragande faktor till pocketförsäljningens spridning. I jämförelse mellan pocketutgivningen år 1994 och år 2004 hade utgivningen av pocketböcker mer än fördubblats år 2004. (Sjögren 2006: 6, 12, 14)

Lite senare in på 2000-talet, nämligen under år 2007 lanserade Amazon läsplattan Kindle som används för att läsa e-böcker. Kindle har på flera sätt bidragit till e-bokens växande popularitet och när den först introducerades var det tänkt att den inom en tid skulle ersätta den fysiska boken. (Snickars 2012: 247) Fortsättningsvis föredrar de flesta människor fysiska böcker framför e-böcker och enligt Meryl Halls som är verkställande direktör för Booksellers Association i Storbritannien, håller e-bokens popularitet på att minska. Vidare menar Halls också att många tilltalas av de fysiska böckerna eftersom de är vackra att utsmycka hemmen med samtidigt som många vill undvika att tillbringa all sin tid framför en skärm. (Handley 2019) Enligt Svenskarna och internet (2019a; 2019b) som är en årlig undersökning av svenskars internetvanor menar man att ungefär var tredje person som deltog i undersökningen i Sverige läser e-böcker och en lite större andel lyssnar på ljudböcker. Antalet personer som läser böcker digitalt, det vill säga både e-böcker och ljudböcker, har ökat mellan åren 2018 och 2019 från 37 procent, med fem procent dagliga lyssnare, till 42 procent med åtta procent dagliga lyssnare. Det är främst personer i åldrarna 12–45 år som konsumerar digitala böcker och framförallt personer i åldrarna 36–45 år samt studerande som läser digitalt.

Fast ljudböcker redan har funnits sedan slutet av 1870-talet när fonografen uppfanns och man i Finland har givit ut ljudböcker avsedda för synskadade sedan 1950-talet, är det i dag som denna form av läsning har fått sin snabba tillväxt. Användningen av streamingtjänster för att lyssna på ljudböcker har ökat avsevärt mycket i Norden fast produktionen av ljudböcker fortsättningsvis är relativt ny i Finland, och speciellt i Svenskfinland. (YLE 2018) Utgivningen av ljudböcker är den del inom bokutgivningen som har ökat mest och nuförtiden når ljudböcker ut till en stor skara människor i och med att olika appar för att lyssna på ljudböcker har uppkommit. De finlandssvenska förlagen har dock varit aktsamma när det kommer till att producera ljudböcker, eftersom det är dyrt att producera dem samtidigt som vinsterna är små. Fast den svenska marknaden är nära de finlandssvenska förlagen blir det problematiskt då de svenska lyssnarna vill lyssna på svenska uppläsare samtidigt som de finlandssvenska lyssnarna gärna vill lyssna på finlandssvenska uppläsare. (Jägerhorn-Tabermann 2018)

2.3 Tidigare forskning

Läsvanor är ett ämne som har undersökts på olika plan och i detta avsnitt presenterar jag ett antal undersökningar som berör temat läsvanor. Undersökningarna som jag har valt att presentera har gjorts såväl i Finland som i andra länder. De två första undersökningarna diskuterar statistik om läsning i Finland och i Sverige. I den tredje undersökningen försöker man definiera vad som utmärker en livslång läsare. Vidare redogör jag även för en undersökning som har gjorts angående e-bokens påverkan på undervisningen i Storbritannien och i undersökningen efter behandlas stereotyperna om elever som läsare. Jag har också valt att redogöra för en vetenskaplig artikel som diskuterar hur man skapar och bibehåller läsvanor hos tonåringar i Malaysia. Valet att även redogöra för fyra specifikt utvalda pro gradu-avhandlingar beror på att i likhet med min egen undersökning berör samtliga avhandlingar läsvanor hos finlandssvenska ungdomar. Jag redogör därför också för dessa undersökningars resultat för att senare kunna se om de kan jämföras med mina egna resultat.

Statens medieråd (2020) utför vartannat år undersökningen *Ungar & medier* som redogör för barns och ungas medievanor i Sverige. Undersökningen är den största i sitt slag som görs kring medievanor i Sverige (Statens medieråd 2020). Granskningens primära syfte är inte att redogöra för ungas läsvanor men vissa frågeställningar bidrar dock med information om detta. Studien baserar sig på två enkätundersökningar i vilka sammanlagt 4 999 barn i åldrarna 9–18 år deltog. Materialinsamlingen pågick under år 2018. Resultaten visar att alltfler barn och unga använder sig av smarttelefoner och internet, dock har tv-tittandet minskat. Vidare visar undersökningen att både den dagliga läsningen av böcker och det regelbundna tidningsläsandet har minskat bland unga. Läsningen minskar också i takt med att barnen blir äldre, vilket också kan kopplas till Appleyard (1991) påstående. Enligt undersökningen läser exempelvis elva procent av adertonåringarna dagligen böcker och tidningar medan motsvarande siffra för år 2016 var 17 procent. Denna procentminskning skiljer sig heller inte från de resterande åldersgruppernas resultat, utan samtliga resultat angående hur många personer som dagligen läser böcker och tidningar har försämrats sedan undersökningen år 2016. (Statens medieråd 2019: 5ff)

Enligt Statistikcentralen (2019) är läsning av böcker fortfarande populärt bland finländare. Andelen personer som år 2017 hade läst en bok det senaste halvåret var över tre fjärdedelar av befolkningen. Flera undersökningar som jag redogör för i detta avsnitt visar att läsningen har avtagit de senaste åren men enligt Statistikcentralen (2019) har läsningen bland den finländska befolkningen snarare ökat och år 2017 läste man mer än vad man gjorde i början av 2000-talet. Trots detta har antalet lästa böcker minskat. Av statistiken får man även fram att kvinnor överlag läser mer än män och att de mest flitiga läsarna är barn i åldrarna 10–14 år. Tidningsläsandet, både på nätet och i pappersform, har också minskat, mest bland den yngre befolkningen och hos arbetslösa. (Statistikcentralen 2019)

Miller och Kelley (2014) har i sin bok undersökt faktorer som bidrar till livslånga läsvanor. Författarna som även arbetar som lärare, började med att undersöka sina egna läsvanor men även sina studerandes läsvanor. Dessutom undersökte författarna över 800 vuxna personer för att få fram information om livslånga läsvanor. Undersökningen

behandlade såväl vardagliga läsvanor som attityder till läsning. Genom denna undersökning fann Miller och Kelley (2014) fem drag som personer med livslånga läsvanor delar sinsemellan. En livslång läsare planerar på förhand in när hen vill läsa och personen vet med hög sannolikhet vilka böcker som hen kommer att tycka om. En livslång läsare tycker om att diskutera böcker med andra, läsaren planerar också vilka böcker som hen vill läsa och slutligen vet den livslånga läsaren vilka genrer som hen föredrar. (Miller & Kelley 2014: xxii–xxiv)

Piction och Clark (2015) har i sin undersökning *The Impact of Ebooks on the Reading Motivation and Reading Skills of Children and Young People: A study of schools using RM Books* undersökt hur teknologi, specifikt hur e-böcker kan användas för att främja läsning hos unga. RM Books som har använts i denna undersökning är en plattform som är utformad för skolor och som kan användas vid läsning av diverse e-böcker. Projektet gjordes med över 800 studerande i åldrarna 8–16 år från 18 olika skolor i Storbritannien. Ett antal av dessa studerande och även lärare valdes sedan ut för en ytterligare kvalitativ undersökning. Undersökningen gjordes mellan september år 2014 och juli år 2015. Längden på undersökningen varierade något beroende på skola, vissa skolor höll på med undersökningen i endast ett par månader och andra undersökningar kunde pågå i upptill åtta månader. Skolorna som deltog i projektet fick själva planera sin undervisning. Resultaten visar att läslusten ökade under projektets gång, efter projektet kunde man se att personer som ansåg att läsning var ”coolt” hade ökat med 27 % och andelen studerande som i början hade tyckt att läsning var svårt hade minskat från 14,8 % till 6,8 % i slutet av undersökningen. Speciellt bland pojkarna som deltog i undersökningen kan man se att attityden till läsning ändrades drastiskt, i början ansåg 36,8 % av pojkarna att det var svårt att läsa och i slutet av projektet hade denna procent minskat till 10,5 %. (Piction & Clark 2015: 5, 7, 9ff)

I Muntoni, Wagner och Retelsdorfs vetenskapliga artikel *Beware of Stereotypes: Are Classmates' Stereotypes Associated With Students' Reading Outcomes?* (2020) har författarna undersökt stereotyperna om flickor och pojkar som läsare och hur dessa stereotyper kan kopplas till elevernas egentliga läsförmåga. Undersökningen gjordes med 1 508 elever i årskurs fem från 60 olika skolor och klasser i det tyska förbundslandet

Schelswig-Holstein. Dessa elever deltog i två olika tester. Muntoni, Wagner och Retelsdorf (2020) tar fasta på att pojkar är sämre läsare än flickor och att det ofta diskuterar hur pojkars prestanda i läsning tas upp som ett problem i olika undersökningar. Resultaten visar att det finns en koppling mellan könsstereotyper angående eleverna som läsare och elevernas motivation, självuppfattning och prestation där flickorna uppvisar positiva resultat och pojkarna uppvisar mer negativa resultat. Pojkarna är mindre motiverade och de ser sig som "dåliga" läsare i jämförelse med flickor som ser sig som "goda" läsare. Vidare visar resultaten att klasskamraterna har en stor inverkan på könsstereotyperna och stärker även fördomarna om att pojkar är sämre läsare än flickor, detta har speciellt en negativ inverkan på pojkars läsning. (Muntoni, Wagner & Retelsdorf 2020: 1, 3f)

Mansor, Rasul, Rauf och Koh (2012) har i sin vetenskapliga artikel undersökt hur man utvecklar och bibehåller läsvanor hos tonåringar. Undersökningen baserar sig på observationer, intervjuer och analyser. Informanterna är sju femtonåringar från Malaysia som beroende på bakgrund och läsintresse har blivit uttagna för undersökningen. Resultaten visar att läsningen påverkas av hemsituation samt utbildning. Tonåringarnas läsintresse påverkas såväl av föräldrars som av klasskamraters attityder till läsning. Sammanfattningsvis visar undersökningen att mammorna spelar en stor roll vid utvecklingen av barnens läsvanor. Exempelvis godnattsagor, visor och barnböcker har en stor inverkan på barnens läsintressen. Undersökningen visar också att det svåraste med barnens läsvanor är att bibehålla dem i tonåren så att läsvanorna också finns kvar in i det vuxna livet. (Mansor, Rasul, Rauf & Koh 2012: 357, 363)

Backlund har i sin pro gradu-avhandling *"Tiden räcker oftast inte till tyvärr! Fast jag gärna skulle läsa hela tiden."* *Läsvanor bland finlandssvenska studerande på andra stadiet* (2009) undersökt läsvanor bland finlandssvenska studerande på andra stadiet. Undersökningsgrupperna bestod av studerande vid Vasa institut för företagsekonomi och hotellverksamhet samt Vasa Yrkesinstitut och Vasa gymnasium. Backlunds (2009) undersökning gjordes vid två tillfällen och sammanlagt 122 personer deltog i hennes enkätundersökning. Enkäten fylldes först i år 2000, och en uppdaterad version användes sedan i den andra enkätundersökningen år 2007. Undersökningen är en innehållsanalys

med både kvantitativa och kvalitativa inslag. Resultaten visar att många studerande skulle läsa mera om de hade tid. Andra resultat visar att pojkarna läste mindre än flickorna och överlag är tidningar mer populära än böcker. Trots detta svarade majoriteten att de kommer läsa böcker för sina barn. De som läser köper egna böcker och besöker sällan bibliotek. (Backlund 2009: 5, 9, 11f)

Petas har i sin pro gradu-avhandling *Gymnasisters läsvanor och skrivvanor. Finlandssvenska gymnasisters åsikter om ämnet modersmål och litteratur* (2007) undersökt gymnasiestuderandes läsvanor samt skrivvanor, hon har även redogjort för studerandenas åsikter om ämnet modersmål och litteratur. Petas (2007) undersökning var en del av projektet *Språklig mångfald – Kielitaidon kirjo* som arbetade med att undersöka faktorer till varför nivån i studentskrivningarna i modersmål och litteratur har sjunkit. Petas (2007) använde sig av en enkätundersökning och hon valde även att intervjua både studerande och lärare. Undersökningen är både kvalitativ och kvantitativ. Den kvantitativa delen baserar sig på enkätundersökningen som fyra olika klasser i fyra olika skolor besvarade. Resultaten visar att romaner är den mest populära genren bland informanterna, andra populära genrer är fantasy och deckare. Den största delen av informanterna hade under det senaste året läst 1–4 böcker. Majoriteten av informanterna anser att läsning är något positivt, men det fanns även de som tycker att det är för tidskrävande. (Petas 2007: 4, 27, 31, 36)

I Antells pro gradu-avhandling *Självbedömd läsfärdighet och läsvanor hos finlandssvenska ungdomar* (2008) har Antell undersökt hur finlandssvenska ungdomar själva bedömer sina läsfärdigheter och läsvanor. Till syftet hörde även att ta reda på om det fanns en koppling mellan informanternas läsfärdigheter och läsvanor. Undersökningen var en del av ett projekt som utfördes av Vasa Specialpedagogiska Center vid Åbo Akademi som hade som mål att undersöka läs- och skrivsvårigheter bland elever i grundskolan. I undersökningsgruppen deltog 461 elever som samtliga var niondeklassare i skolor i Esbo, Helsingfors, västra Nyland och östra Nyland. Undersökningen är kvantitativ och Antell (2008) använde sig av såväl en enkätundersökning som läs- och skrivtest för att kartlägga informanternas läsfärdigheter och läsvanor. Sammanfattningsvis visar Antells (2008) undersökning att majoriteten av

ungdomarna anser att de har goda eller ganska goda läsfärdigheter. Vidare visar undersökningen att flera flickor ansåg sig vara ”goda läsare” samtidigt som flera pojkar svarade att de har läs- och skrivsvårigheter. Fast majoriteten av ungdomarna tyckte om att läsa visar undersökningen också att tidningar var mer populära än böcker. (Antell 2008: 1f, 50f)

Slutligen i Sjöholms pro gradu-avhandling *Förståelsen bakom orden. - Utvecklingen av läsförståelsen och läsvanorna hos ungdomar med svag läsförståelse* (2007) har Sjöholm undersökt läsvanor och läsförståelse hos personer som har uppvisat svag läsförståelse. Undersökningen är empirisk och gjordes med samma informanter under två tillfällen. Målgruppen var finlandssvenska ungdomar. Den första undersökningen gjordes år 2004 med 42 sjundeklassare där de elever som uppvisade svag läsförståelse valdes ut för ytterligare undersökning år 2006 när de var niondeklassare, i den senare undersökningen deltog 36 elever. Vidare i enkätundersökningen angående elevernas läsvanor deltog heller inte alla, utan antalet minskade till 23 stycken. Eleverna deltog i olika läsförståelsetester som sedan kvalitativt analyserades, eleverna fyllde även i en enkät som behandlade läsvanor, läsintressen samt språkanvändning. Denna undersökning var en del av ett större projekt inom Vasa Specialpedagogiska Center vid Åbo Akademi. Resultaten visar att flickorna presterade bättre än pojkarna i läsförståelsetestet men skillnaden var inte avsevärt stor mellan vare sig kön eller modersmål som informanterna hade uppgett. Angående läsvanorna kom det fram i den första undersökningen att flickorna läste oftare böcker än pojkarna men däremot läste pojkarna oftare tidningar än flickorna. I den andra undersökningen läste flickor och pojkar lika mycket tidningar, men flickorna läste fortsättningsvis fler böcker än pojkarna. De personer som uppgav att de behärskade svenska bättre än finska läste i båda undersökningarna tidningar mer regelbundet än de personer som uppgav att de behärskade finska bättre än svenska. (Sjöholm 2007: 4, 38, 41f, 46f, 64, 73)

Dessa är ett par undersökningar som har gjorts om läsning och läsvanor både i Finland och i andra länder. Sammanfattningsvis tar undersökningarna exempelvis fasta på att läsningen verkar ha minskat de senaste åren, flickor läser mer än pojkar och tidningar är mer populära än böcker. Vidare nämner ett par av dessa undersökningar hur föräldrars

läsvanor påverkar barnens läsvanor, samt hur stereotyper och klasskamraters attityder kan ha en påverkan på barnens läsvanor och motivation. Även själva formatet som man läser böcker i, om det exempelvis är fysiska böcker eller e-böcker, kan ha en påverkan på läsvanorna. Angående avhandlingarna har samtliga skribenter valt att utföra enkätundersökningar med finlandssvenska ungdomar – något som även jag gör i min egen avhandling. Jag återkommer till dessa avhandlingar i avsnitt 4.8 där jag gör en jämförelse mellan mina resultat och resultaten från avhandlingarna för att se om resultaten överensstämmer med eller skiljer sig från varandra.

2.4 Utlåningen på det lokala biblioteket

Biblioteken spelar en stor roll för bokmarknaden i Finland eftersom många läsare utnyttjar bibliotekens tjänster. I detta avsnitt kommer jag att fokusera på informanternas lokala bibliotek för att få en bättre uppfattning om antal låntagare som besöker biblioteket, hur många böcker som lånas ut och vilka slags böcker som är mest populära. Informanternas lokala bibliotek är beläget i en tvåspråkig kommun i Österbotten, där 79,0 procent är svenskspråkiga, 18,1 procent finskspråkiga och 2,9 procent har övriga språk som modersmål (Kronoby kommun 2020). Det bör påpekas att statistiken berör alla låntagare och inte enbart unga, samt att statistiken som används är från år 2018 och inte från år 2019 när enkätundersökningen gjordes. Valet att undersöka statistiken för år 2018 grundar sig på att denna statistik ger mer information om skolåret 2018–2019 än vad statistiken för år 2019 gör. Jag har också valt att jämföra statistiken från 2018 med statistiken från år 2017 för att få en tydligare bild av hur siffrorna har förändrats.

Under år 2018 gjordes 35 765 besök och sammanlagt 98 038 lån från informanternas lokala bibliotek. I jämförelse med år 2017 då biblioteket hade 33 522 fysiska besök och 102 563 lån kan man se att besöken har ökat men att lånen däremot har minskat. Även antalet webbesök har ökat sedan år 2017. Av lånen år 2018 är 78 756 böcker, varav 71 399 är svenskspråkiga böcker, 6 562 är finskspråkiga böcker och 795 böcker är på övriga språk. Dessa siffror visar att den största andelen böcker som lånas ut från informanternas lokala bibliotek är på svenska, vilket inte helt överraskande i och med att biblioteket är

beläget i en kommun där svenska är majoritetsspråk. Av statistiken får man även fram att andelen skönlitteratur för vuxna som lånades ut år 2018 är 18 981 och andelen facklitteratur för vuxna är 10 756, vilket visar att skönlitteratur för vuxna lånas ut mer än facklitteratur för vuxna – så är även fallet för skönlitteratur och facklitteratur för barn. Dessa siffror har varit relativt oförändrade sedan år 2017. År 2018 använde sig 776 personer av bibliotekets e-bokstjänst och vid en jämförelse med motsvarande siffror för år 2017 som var 474 kan man se att e-böckernas popularitet har ökat. (Statistik för allmänna biblioteken i Finland 2018) Sammanfattningsvis kan man konstatera att vissa förändringar har skett mellan år 2017 och 2018 när det kommer till utlåningen av böcker vid informanternas lokala bibliotek.

2.5 Om läroplanen

I och med att denna avhandling behandlar läsvanor hos unga som går i gymnasiet eller sista året i grundskolan anser jag att det är viktigt att se hur läsning och läsvanor tas upp i respektive skolas läroplan. Läroplanen bestämmer hur undervisningen ska styras och vad eleverna/studerandena ska få ut av sina studier och därför är det också viktigt att se på vilka grunder läsning tas upp i läroplanen.

I gymnasiets läroplan understryks det att undervisningen i modersmål och litteratur ska ha som mål att utveckla studerandenas språk-, litteratur- samt kommunikationsfärdigheter (Utbildningsstyrelsen 2020a: 67). Ett annat mål är att ”den studerande ska förstå skön- och facklitteratur, få estetiska läsupplevelser och utveckla färdigheten att analysera och tolka texter ur olika synvinklar” (Utbildningsstyrelsen 2020a: 68). Detta visar att det finns en koppling till ungas läsvanor i läroplanen i och med att det understryks att studerandena ska utveckla sina färdigheter. Under målsättningarna för ett par kurser i modersmål står det även uttryckligen att man ska ”fördjupa och utveckla mångsidigare läsvanor” (se till exempel Utbildningsstyrelsen 2020a: 74, 82) men vidare förklaring till hur det praktiskt ska gå till finns inte med i läroplanen.

I läroplanen för den grundläggande utbildningen betonas vikten av att elever ska lära sig att analysera och tolka texter. Dessutom ska modersmålsundervisningen, i likhet med det som nämndes i gymnasiet läroplan, utveckla elevernas språk-, text- samt kommunikationsfärdigheter och bidra till att eleverna skapar ett intresse för litteratur. Undervisningens mål är också att arbeta för att öka läslusten och att fördjupa elevernas läsintresse. (Utbildningsstyrelsen 2020b: 287f) Till skillnad från gymnasiet läroplan står det inte uttryckligen någonting om läsvanor men indirekt handlar ökad läslust och ett fördjupat intresse för läsning om elevers läsvanor.

Detta är vad som lyfts fram i respektive läroplan om läsning och läsvanor. Undervisningen ska främja elevers och studerandes läsvanor men några specifika förklaringar till hur det konkret ska göras står inte i vare sig gymnasiet eller grundskolans läroplan.

2.6 Pisa-undersökningen

Pisa-undersökningen (Programme for International Student Assessment) är en internationell granskning som äger rum vart tredje år och vars syfte är att ta reda på hur bra undervisningsprogrammen är runt om i världen och bedöma hurdana kunskaper som är viktiga att kunna i vuxenåren (Fredriksson & Taube 2012: 9f; OECD 2019a: 3). Pisa-undersökningen startades av OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) som är en världsomspännande organisation vars ändamål är att stödja den politik som vill förbättra socialt välmående och ekonomi (OECD 2018a). OECD bildades år 1960 i och med en omorganisation av OEEC (Organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete), varpå OEEC:s aderton medlemsländer gick över till OECD som inom en tid växte till 35 stycken. OEEC:s huvudsakliga uppgift hade varit att stödja Europas ekonomiska utveckling efter andra världskriget. (Sveriges Riksbank 2019)

För att ta reda på hur bra undervisningsprogrammen är runt om i världen testas 15-åringars kunskaper i ämnena läsförståelse, matematik och naturvetenskap. Dessa tre ämnen turas om att vara huvudtemat vid varje granskning. I den första Pisa-undersökningen som gjordes år

2000 var huvudtemat läsförståelse, år 2003 var det matematik och slutligen naturvetenskap år 2006. År 2009 började det igen om med läsförståelse (Fredriksson & Taube 2012: 9ff) och följde samma mönster med huvudtemat matematik 2012, naturvetenskap år 2015 och den nyaste undersökningen med läsförståelse som huvudtema år 2018. Det som bör påpekas är att Pisa-undersökningen granskar läsförståelse och inte läsvanor, men eftersom det är en av de största undersökningarna av läsning som görs anser jag att det är viktigt att redogöra för denna typ av undersökning. Även kritiken som Pisa-undersökningen får bör belysas, eftersom det finns tvistande åsikter om hur relevant och viktig undersökningen är. Kritikerna ifrågasätter sättet att jämföra olika skolsystem med varandra, om det går att jämföra skolsystem med varandra och om det är ändamålsenligt. Pisa-undersökningen får även kritik för att den bidrar till att skolorna väljer att följa kriterierna för att förbättra sina resultat i undersökningen vilket sätter elevernas behov i andrahand. Vidare påpekas det även att Pisa-undersökningarna ökar stressnivån i skolorna. (The Guardian 2014; YLE 2016)

I följande avsnitt (avsnitt 2.6.1) fokuserar jag på Finlands resultat i läsförståelse i jämförelse med de resterande OECD-länderna och specifikt för Norden. Jag redogör även för hur resultaten i läsförståelse har förändrats under de fyra senaste Pisa-undersökningarna som har gjorts. År 2009 och 2018 var huvudtemat läsförståelse, men jag väljer att även inkludera resultaten för de två undersökningarna däremellan för att se hur läsförståelsen har ändrats på långt sikt. I avsnitt 2.6.2 redogör jag mer specifikt för resultaten i läsförståelse i olika områden inom landet.

2.6.1 Finlands resultat i jämförelse med andra länder

Finland klarar sig ofta bra i Pisa-undersökningarna. I den senaste undersökningen av läsförmåga som gjordes år 2018 är medelvärdet för eleverna i Finland 520 poäng. Medelvärdet för OECD-länderna är 487 poäng vilket visar att Finlands resultat är mycket goda. Ur ett globalt perspektiv fick Finland en sjätteplacering i denna undersökning. (OECD 2019b: 17) I den tidigare Pisa-undersökningen som gjordes år 2009, där läsförståelse också var huvudtemat, placerar sig Finland också högt uppe och fick ur ett globalt perspektiv en tredjeplacering bakom Kina och Korea (OECD 2010). I tabell 1 på följande sida syns det hur Finland och de andra nordiska länderna placerar sig i jämförelse

med varandra (OECD 2010; Harju-Luukkainen, Nissinen, Stolt & Vettenranta 2014: 43f; OECD 2014: 5; OECD 2018b: 5; OECD 2019b: 17). Poängerna i tabellen är medeltalet i läsning och länderna är uppställda enligt placeringen för Pisa-undersökningen år 2018.

Tabell 1. De nordiska ländernas resultat i Pisa-undersökningarna

Land	Pisa 2018	Pisa 2015	Pisa 2012	Pisa 2009
Finland	520 (6)	526 (4)	524 (6)	536 (3)
Sverige	506 (11)	500 (17)	483 (36)	497 (19)
Danmark	501 (18)	500 (17)	496 (25)	495 (24)
Norge	499 (19)	513 (9)	504 (22)	503 (12)
Island	474 (35)	482 (35)	483 (36)	500 (16)

I kolumnerna syns först poängen som respektive land fick det året² och siffrorna inom parentes visar hur länderna placerade sig bland de resterande länderna som deltog i Pisa-undersökningarna. De färgade bakgrunderna visar även hur ländernas poängar kan jämföras med OECDs medeltal: grön färg är över medeltalet, gul färg är medeltalet och slutligen blå färg är under OECDs medeltal. Utifrån färgerna kan man se att varje land, förutom Island, har utvecklats till att vara över OECDs medeltal. Trots detta syns det också att Finland och Norge har tappat några poäng de senaste undersökningarna, men däremot har både Sverige och Danmark förbättrat sina resultat.

Med andra ord visar tabell 9 att resultaten år 2018 har ändrats något sedan undersökningen år 2009. Det bör dock påpekas att fast ett land har fått fler poäng än tidigare år betyder det inte att de automatiskt placerar sig högre upp på listan. Som tabellen ovan visar fick Danmark en poäng mer i undersökningen år 2018 än år 2015 men landet halkar ändå ner en placering. Samma sak hände för Norge år 2009 till 2012. Detta kan troligen bero på att andra länder också har förbättrat sina resultat.

² Här anges resultaten utan standardavvikelse.

2.6.2 Finlands resultat inom landet

Som det redan har framgått placerar sig Finland högt uppe i Pisa-undersökningarna. För att få en tydligare bild av hur de finländska eleverna presterar i läsförståelsen i jämförelse med varandra kommer jag här redogöra för vad resultaten inom landet. Jag väljer att endast jämföra resultaten för år 2009 med år 2018 eftersom, som jag redan har nämnt, är de de senaste Pisa-undersökningarna som har haft läsförståelse som huvudtema.

I undersökningen år 2009 fick Finland 536 poäng i läsning och skillnaden mellan de finskspråkiga skolorna och de svenskspråkiga skolorna var relativt stora. De svenskspråkiga skolorna fick 511 poäng och de finskspråkiga skolorna fick 538 poäng. Denna skillnad på 27 poäng är betydande eftersom det ungefär motsvarar ett år i skolan. I granskningen år 2009 har man iakttagit att de sämsta resultaten i läsförståelsen hittas i Österbotten och i Övriga Nyland medan de bästa resultaten fanns i huvudstadsregionen. Vid en jämförelse av flickors och pojkars resultat i Pisa-undersökningen år 2009 visar resultaten att alla flickor i OECD-länderna klarat sig bättre än pojkarna i läsning, könsskillnaden i Finland är 55 poäng och könsskillnaderna i OECD-länderna är 39 poäng. Granskningen år 2009 visar att de bästa resultaten hittas hos flickor på Åland medan de lägsta poängen hittas hos pojkar i Österbotten och i Övriga Nyland. (Harju-Luukkainen & Nissinen 2011: 30f, 36, 38, 43; OECD 2019c: 1, 6) Att det syns en så stor skillnad i läsning bara beroende på var man bor är något som Brink (2014) även konstaterar är ett av problemen som finns i Finland.

Som det redan har nämnts fick Finland 520 poäng i läsning i Pisa-undersökningen år 2018. Medelvärdet för elever i svenskspråkiga skolor var 504 poäng och respektive 521 poäng för de finskspråkiga skolorna. I jämförelse med undersökningen år 2009 kan man se att både de svenskspråkiga och de finskspråkiga skolorna har försämrat sina resultat. Läskunnigheten har hållit sig stabil bland de utmärkta läsarna i svenskspråkiga skolor men samtidigt har också andelen svaga läsare ökat från 11 procent till 17 procent. (YLE 2019) De regionsspecifika resultaten har inte förändrats sedan tidigare undersökningar utan resultaten i huvudstadsregionen är fortsättningsvis i täten, denna variation mellan regionerna har dock jämnat ut sig sedan tidigare Pisa-undersökningar

(Utbildningsstyrelsen 2019). I undersökningen år 2018 var könsskillnaden i läsning 52 poäng, vilket visar att könsskillnaden har hållit i sig sedan undersökningen år 2009. Skillnaden mellan hur finländska flickor och pojkar presterade i läsförståelsen i Pisaundersökningen år 2018 var en av de största som har uppmätts bland alla deltagarländer. I och med att könsskillnaden år 2009 var 55 poäng visar detta att skillnaden mellan pojkars och flickors resultat fortsättningsvis håller i sig. (OECD 2019c: 1)

3 LÄSNING I OLIKA SKEDEN AV LIVET

Utgående från Appleyards (1991) tankar finns det fem olika roller som en läsare kan inta när hen läser skönlitteratur, rollerna sträcker sig från de yngsta åren till vuxenåren. Dessa fem roller är endast en indelning som författaren har valt att göra. Indelningen baserar sig inte på specifika personer eller böcker, utan är generell. Rollerna kan heller inte visa hur läsaren stegvis utvecklas under tidens gång eller faktorer som kan ha en påverkan på individers läsning, såsom bakgrund, intelligens och personlighetsdrag. (Appleyard 1991: 14–15) I detta kapitel diskuterar jag dessa fem roller och jag inkluderar även annan litteratur för att kritiskt kunna granska Appleyards (1991) tankar. I min undersökning är det den tredje rollen, ungdomstiden som är aktuell.

3.1 Tidig barndom – Den lekande läsaren

Under den tidiga barndomen har barn ännu inte lärt sig att läsa utan kontakten som barn har till böcker sker via högläsning. Detta betyder nödvändigtvis inte att läsning är något främmande för barn, den är bara annorlunda. Barn kan koppla ihop ord med betydelse, exempelvis kan de förstå meningen med vissa varumärken och bilder, ett barn kan också känna igen bokstäver i sitt eget namn. Vid högläsning är det vanligt att ett barn kommenterar handlingen och ställer frågor, detta kännetecknar den tidiga barndomen. Böcker som läses i denna roll innehåller ofta många bilder. Det att barn kan ha favoritböcker i denna ålder, komma ihåg karaktärer och fraser som ”Det var en gång” visar även att barn mycket väl kan förstå vad böcker och läsning innebär fast de inte själva kan läsa. (Appleyard 1991: 21; Fredriksson & Taube 2012: 63)

Högläsning för barn bidrar till att barn har enklare att lära sig läsa och de gör det även snabbare än barn som inte har blivit lästa för. Även ordförrådet utvecklas snabbare, en orsak till detta är att man via bokläsning inhämtar ord som man vanligtvis inte använder i vanligt tal. Vid högläsning är det viktigt att barnet aktivt följer med, detta genom att peka och själv få bläddra i böckerna. (Bergman 2019)

3.2 Senare barndom – Läsaren som hjälte eller hjältinna

I denna roll ingår barn som har fyllt sex år. I detta stadie spelar erfarenheter en mycket större roll för barnen än vad den gjorde i den tidiga barndomen. Barnen har kommit in i skolåldern och blir därför tvungna att lämna de trygga hemmen och bli en del av en större social grupp med andra barn och vuxna. Appleyard (1991) menar att barn i åldrarna 6–12 år har böcker som sin huvudsakliga informationskälla och att det därför är särskilt viktigt att fokusera på att lära barn att läsa i ett tidigt skede av skolgången. I denna roll lär barnet sig inte bara om sin omgivning utan även mer om sig själv. Det blir även vanligt för barn att läsa om hjältar och hjältinnor – som ett sätt för dem att själva få sätta sig in i rollen som hjälte och uppfylla ett slags behov av att kunna rädda dagen. Läsning har också gått från att vara ett roligt tidsfördriv till att bli en färdighet som barn vill bemästra. (Appleyard 1991: 58–59, 78)

Som det tidigare blev nämnt är böcker barnens huvudsakliga informationskälla och detta syns även i vad barnen läser. Böcker om hur saker fungerar samt djur och natur är väldigt populära bland barn men även så kallade äventyrsböcker är omtyckta. Typiska drag för dessa böcker är att de har enkla meningsbyggnader, korta personbeskrivningar och störst fokus på dialogen. Karaktärerna är ofta väldigt svartvita och det syns tydligt vem som är god eller ond – detta på grund av att barn i denna ålder inte har samma förmåga att läsa mellan raderna som en vuxen person har. (Appleyard 1991: 60ff) Bibliotekspedagog Lena Sågfors påpekar att det är viktigt att läsa högt också för barn som har lärt sig att läsa, detta eftersom barn kan förstå böcker som de själva har svårt att läsa på egen hand. Sågfors påpekar också att vissa böcker kan behöva bearbetas med en vuxen och därför är högläsning också viktigt för barn i denna ålder. (Andtbacka 2019)

3.3 Ungdomstid – Den tänkande läsaren

Ungdomstiden är den tid som är central i min undersökning. I ungdomen börjar läsaren att söka i böcker efter svar på de stora frågorna i livet, att försöka hitta förebilder och att börja forma sina egna värderingar. Hemmet och umgänge med andra har en inverkan på

ungdomars utveckling, men speciellt skolan har en viktig roll i läsutvecklingen hos ungdomar. Under ungdomstidens första år läser läsaren mest för nöjes skull, men med åren ändras detta, ungdomarna läser allt mindre och vissa läser helst inte alls om de själva får välja. (Appleyard 1991: 99) I Andtbackas (2019) intervju menar Sågfors att denna förändring när läsningen minskar bland elever redan sker i årskurs 6 och 7, hon menar att attityden till läsning ändras och att läsning kan börja ses som något negativt. Om ungdomar läser, läser de mest fiktion och under ungdomstidens första år är deckare populära, men även som i den senare barndomen läser ungdomar gärna äventyrsromaner och romantiska böcker. Under den senare ungdomstiden läser ungdomar också dessa typer av böcker men även böcker som behandlar så kallade ”tonårsproblem” och vuxenböcker. Valet av böcker liknar ofta de böcker som läsaren läste i den tidigare rollen, eftersom läsaren fortsätter att läsa det hen är intresserad av. Flickor läser överlag mer än pojkar, något som även är fallet i de andra rollerna. (Appleyard 1991: 99f) Enligt författaren finns det också en orsak till varför ungdomar väljer att läsa fiktion och biografier – för att få leva sig in i andras liv och på så sätt få en bättre förståelse för sina egna liv (Appleyard 1991: 104).

En skillnad mellan läsaren i den senare barndomen och läsaren i ungdomstiden som bör nämnas är att läsaren i ungdomstiden har lärt sig att tänka hypotetiskt om det som hen läser medan läsaren i den senare barndomen tänker mer konkret (Appleyard 1991: 97). Vid en undersökning av svar som ungdomar har gett när de har blivit tillfrågade om vad deras åsikter har varit om en viss text, menar Appleyard (1991) att ungdomar ofta ger liknande svar. De nämner om de har kunnat identifiera sig med karaktärerna, om det som de har läst har verkat realistiskt och om berättelsen fick dem att börja tänka och reflektera över sig själva. (Appleyard 1991: 100f) Detta kännetecknar läsaren under ungdomstiden.

3.4 Högre utbildning – Den tolkande läsaren

I Appleyards (1991) fjärde roll, den tolkande läsaren, har läsaren som namnet säger börjat studera och tolka texterna som hen läser. Läsaren i denna roll har studerat eller studerar för närvarande litteratur på en högre nivå, det vill säga vid ett universitet eller vid en

högskola. Det som utmärker denna grupp är att läsaren inte vill ta en text för given, utan se den som något problematiskt, något som kräver en tolkning. Personer som valt att inte fortsätta studera på en högre nivå kommer delvis också att kunna tolka och se kritiskt på texter fast de inte har gått en högre utbildning. (Appleyard 1991: 14, 121)

Den tolkande läsaren påverkas också beroende på hur läsningen i de tidigare rollerna har utvecklats. Ju tidigare ett barn blir intresserad av läsning, desto större är chanserna att det kommer att ha en positiv inverkan på barnets framtid. Det har visat sig att goda resultat vid undersökning av lästest hos barn har lett till vidare utbildning vid universitet och högskola. Barn med bättre resultat i lästest har större sannolikhet att senare bli antagna för studier som de har sökt till. (Brink 2014) Flera undersökningar (se Elbro 2004: 175f) visar även att läskunskaper spelar större roll vid val av utbildning än social status, även föräldrars läsvanor påverkar barnens läsutveckling i större grad än både inkomst och status.

3.5 Vuxen ålder – Den pragmatiska läsaren

I den femte och sista rollen behandlas den vuxna läsaren. När en person är runt sexton år kommer hans läsvanor högst troligt att fortsätta vara på samma nivå ända tills hen är kring femtio år gammal. Runt femtioårsåldern kommer läsningen att börja avta. Om en person dock har studerat litteratur kan man se att läsning fortsättningsvis kan vara viktigt för den personen. (Appleyard 1991: 155f) Att försöka definiera vad som utmärker den vuxna läsaren är svårt eftersom ålderskillnaden är så stor i denna grupp, men det går ändå att identifiera olika faktorer som har med den vuxna individens läsning att göra. De vuxna har exempelvis olika orsaker till varför de läser, såsom att få försvinna från vardagen en stund, att hitta saker som kan ha en inverkan på deras eget liv och att utöka kunskaperna om världen. I och med att rollen sträcker sig över många år går det också att anta att orsaken till varför den vuxna läsaren läser ändras med tiden. Det bör även påpekas att den vuxna läsaren har gått igenom de flesta, om inte alla de tidigare rollerna som har diskuterats, och läsning kan därför påverkas av saker som skett i en tidigare roll. Det man

kan ta fasta på när det kommer till den vuxna rollen är att läsaren själv bestämmer om hen vill läsa eller inte, det är ingen annan som bestämmer det. (Appleyard 1991: 163f)

I min kandidatavhandling som behandlade läsvanor hos en grupp pensionärer i Österbotten (Björklund 2018) kunde jag konstatera att det bara fanns ett fåtal pensionärer som alltid hade haft som vana att läsa, men orsakerna till varför de läste överensstämmer med det som Appleyard (1991) också tar fasta på – de läste för att hålla sig informerade, för nöjes skull och för att fördriva tiden. Resultaten visade också att pensionärerna läste mer tidningar än böcker. Majoriteten läste fysiska böcker, någon läste e-böcker men ingen av informanterna lyssnade på ljudböcker. Pensionärerna lånade flitigt böcker på bibliotek eller av vänner men flera av dem valde hellre att köpa egna exemplar. De flesta av informanterna läste 1–3 böcker i månaden men det fanns även de som läste mer eller mindre än det. (Björklund 2018: 3, 27)

4 INFORMANTERNAS LÄSVANOR

I detta kapitel analyserar jag enkätsvaren för att få fram hurdana läsvanor de två undersökningsgrupperna, det vill säga niondeklassarna och abiturienterna, i min studie har. Först ges en överblick av personerna som deltog i enkätundersökningen och i avsnitt 4.1 börjar jag med att redogöra för de två intervjuerna som gjordes med modersmålslärarna i respektive skola. I de följande avsnitten (avsnitt 4.2 till avsnitt 4.6) går jag igenom undersökningsgruppernas enkätsvar för att samla in information om informanternas läsvanor. I avsnitt 4.2 behandlas vad informanterna läser och i avsnitt 4.3 diskuteras informanternas åsikter om läsning. I avsnitt 4.4 behandlas var informanterna får tag på böcker och om de är nöjda med urvalet av böcker på biblioteket. Avsnitt 4.5 diskuterar när, var och hur informanterna läser och i avsnitt 4.6 redogör jag för abiturienternas åsikter om sin läsutveckling från grundskola till gymnasium. I avsnitt 4.7 ges en sammanfattande jämförelse av undersökningsgruppernas svar och slutligen i avsnitt 4.8 görs en jämförelse mellan resultaten och de resultat som presenterades i avhandlingarna i avsnitt 2.3.

I tabellen nedan (tabell 2) ges en överblick av antalet personer som deltog i enkätundersökningen. Det framgår av tabellen att det sammanlagt deltog 35 informanter i undersökningen, varav 18 av dem är niondeklassare och 17 av dem är abiturienter. Detta är en jämn gruppfordelning eftersom det endast finns en person mer i gruppen med niondeklassarna, vilket är positivt då det därför är ändamålsenligt att göra en jämförelse mellan grupperna.

Tabell 2. Om undersökningsgrupperna

Grupp	Antal flickor	Antal pojkar	Sammanlagt
Niondeklassare	11	7	18
Abiturienter	12	5	17
Totalt	23	12	35

Valet att även göra en könsindelning beror på att jag är intresserad av att vid vissa frågeställningar granska om det syns några tydliga skillnader mellan flickors och pojkars läsvanor. Som det tidigare blev nämnt har flickors resultat i Pisa-undersökningen (se avsnitt 2.6.2) i läsning varje år varit bättre än pojkars resultat och fast min undersökning endast fokuserar på läsvanor och inte läsförståelse som Pisa-undersökningen granskar, är jag intresserad av att undersöka om det förekommer könsskillnader i informanternas svar. Det bör påpekas att antalet flickor som deltog i undersökningen är nästan dubbelt så många som antalet pojkar som deltog – när jag undersöker könsskillnaderna är det bra att ha detta i åtanke eftersom siffrorna vid första anblick kan ge en missvisande bild av resultaten.

4.1 Intervjuer med modersmåslärarna

För att få en bättre överblick av de två undersökningsgruppernas läsvanor valde jag att intervjua deras respektive modersmåslärare (se intervjufrågorna i bilaga 2). Frågorna jag ställde handlade främst om lärarnas egna uppfattningar om elevernas/studerandenas attityd till läsning och om de har sett några trender i vad deras grupper vill läsa. Dessa två lärare har båda arbetat en längre tid vid de två skolorna där jag utförde undersökningen och därför valde jag även att fråga dem om de ser några skillnader i elevernas/studerandenas attityder till läsning i jämförelse med tidigare år som de har undervisat.

Niondeklassarnas modersmåslärare ansåg att elever inte har tid med läsning längre och att den digitala tekniken används till annat än till läsning. Elevers attityd till läsning är att det är onödigt, fast hen menade också att det finns bokälskare fast de är få till antalet. Jag frågade läraren om hen hade sett någon skillnad i elevers attityd till läsning och böcker i jämförelse med tidigare år som hen hade undervisat och hen svarade att större delen av eleverna nuförtiden inte klarar av att läsa en bok och att de har svårt att se vikten av det. Nuförtiden har eleverna också svårare att koncentrera sig än vad de har haft tidigare år då hon undervisat. Min följdfråga var hur detta har påverkat hens undervisning och läraren svarade att hen försöker inkludera mer lättlästa böcker i undervisningen och att hen pratar

om ljudböcker. Modersmåsläraren arbetar också med kortare texter och försöker hinna med högläsning för att eleverna ska kunna få en känsla av vad berättelser ger. Trender som hen har sett angående vad eleverna vill läsa är att de vill läsa tjocka böcker och serier i flera band. Fantasy är en populär genre, men många tycker även om att läsa om kända personer. (Intervju 2019b)

Abiturienternas modersmåslärare påstod att studerandenas attityd till läsning är att det är tungt, jobbigt och tidskrävande att läsa, men även hen menade att det också finns personer som älskar att läsa. Hen ansåg att det som har påverkat denna attityd är att allt är lättillgängligt på nätet och att studerandena upplever att det inte finns tid till läsning. När hen jämförde med tidigare år som hen har undervisat menade hen att läsningen av böcker har minskat sedan sociala medier slog igenom och att detta har påverkat läsförståelsen negativt, samt att läshastigheten har gått ner. När det kommer till trender som läraren har märkt menade hen precis som niondeklassarnas modersmåslärare att studerandena vill läsa självbiografier och fakta om sådant som är sant. (Intervju 2019a) Att båda modersmåslärarna påpekar att deras elever/studerande vill läsa biografier är en intressant iakttagelse eftersom det också är något som Appleyard (1991: 104) tar fasta på är vanligt bland ungdomar – som ett sätt att få leva in sig i andras liv.

Sammanfattningsvis anser båda lärarna att attityden till läsning är delad bland deras elever och studerande. Flera elever och studerande har en negativ inställning till läsning och menar att det är tungt, onödigt och för tidskrävande att läsa böcker men det finns också de som däremot anser att läsning är något positivt. Lärarna påstår också att läsningen i skolorna har försämrats med åren, koncentrationsförmågan har blivit sämre och överlag har läsningen av böcker minskat sedan sociala medier har fått sin starka ställning i samhället.

4.2 Vad informanterna läser

På frågan om vilken typ av böcker informanterna läser (fråga 1 i bilaga 1) fanns det sju olika svarsalternativ som informanterna kunde välja mellan. Informanterna fick även

välja flera olika alternativ på alla slutna frågor eftersom flera av svarsalternativen kan passa in på en och samma person. Det bör påpekas att de tre första svarsalternativen (fysiska böcker, ljudböcker och e-böcker) är olika typer av medium medan de tre andra svarsalternativen (vuxenböcker, barnböcker och böcker för unga vuxna) är böcker menade för olika målgrupper. För de informanter som valde att på denna fråga välja det sista alternativet ”Läser inte” fanns det också sådana frågor i enkäten som de ändå kunde svara på och dessa frågor är markerade med en asterisk i enkäten. I tabellen nedan (tabell 3) syns det hur informanterna svarade angående denna fråga.

Tabell 3. Typ av böcker informanterna läser

Grupp		Fysiska böcker	Ljudböcker	E-böcker	Vuxenböcker	Barnböcker	Böcker för unga vuxna	Läser inte
Niondeklassare (18)	Flickor	3	4	2	4	1	6	1 (2) ³
	Pojkar	-	3	1	-	-	-	1 (3) ³
	Alla	3	7	3	4	1	6	2 (5)
Abiturienter (17)	Flickor	6	2	1	5 (6) ⁴	-	6	1
	Pojkar	3	2	3	-	-	1	-
	Alla	9	4	4	5 (6) ⁴	-	7	1
Totalt (35)		12	11	7	9 (10)	1	13	3 (6)

Tre niondeklassare har svarat att de läser fysiska böcker medan sju niondeklassare har valt alternativet ljudböcker – att ljudböcker verkar vara mer populära än fysiska böcker bland niondeklassarna är en intressant iakttagelse. Med tanke på att elevernas modersmåls lärare (Intervju 2019b) som jag intervjuade brukar satsa på att prata om ljudböcker, kanske det också har haft en inverkan på att det är många elever som hellre lyssnar på ljudböcker än läser fysiska böcker. Även Jägerhorn-Tabermann (2018) påpekar

³ Tre niondeklassare svarade att de inte läser böcker samtidigt som de ändå fyllde i stora delar av enkäten, siffrorna inom parentes indikerar därför på hur många som inte läser böcker om dessa niondeklassares svar räknas med.

⁴ En abiturient svarade att hon inte läser böcker samtidigt som hon ändå hade valt alternativet vuxenböcker, siffran inom parentes indikerar därför på hur många som läser vuxenböcker om abiturientens svar räknas med.

att utgivningen av ljudböcker har ökat mest inom bokutgivningen och av dessa resultat syns det också att ljudböcker ligger i framkant bland niondeklassarna.

Fem niondeklassare har valt alternativet ”Jag läser inte böcker” fastän tre av dem ändå har fyllt i resten av enkäten som om de ändå läser böcker. På grund av detta är det därför svårt att veta vad personerna har menat. De kan ha fyllt i enkäten så som de skulle ha fyllt i den om de läste när de var yngre, om de bara läser i skolan eller också kan de ha ändrat sina åsikter och glömt att suddat bort svaret på denna fråga, om detta går det endast att spekulera. Vidare läser tre elever e-böcker, vilket därför också stämmer överens med Svenskarna och internet (2019a) som menar att ljudböcker är mer populära än e-böcker. Detta kan självklart vara en tillfällighet men det bör dock påpekas. Även Handley (2019) påpekar att de flesta människor föredrar fysiska böcker framför e-böcker vilket också är fallet i min undersökning. Av resultaten syns det att böcker för unga vuxna är populära bland niondeklassarna och så även vuxenböcker. Dessa typer av böcker påpekar Appleyard (1991: 99) är mest populära bland äldre ungdomar, såsom hos gymnasie studerande, men i dessa undersökningsgrupper kan man se att det endast finns en minimalt större andel gymnasie studerande som läser mer vuxenböcker och böcker för unga vuxna än antalet niondeklassare. Endast en niondeklassare har svarat att hen läser barnböcker.

Om man undersöker hur abiturienterna valde att svara på frågan om vad de läser för typer av böcker syns det i tabell 3 på föregående sida att ungefär hälften av studerandena läser fysiska böcker, vilket är en betydligt större andel jämfört med antalet niondeklassare som svarade att de läser fysiska böcker. Flera abiturienter läser även ljudböcker och e-böcker. Vuxenböcker och böcker för unga vuxna är, som det även nämndes tidigare, populära bland abiturienterna men ingen läser barnböcker. Bland abiturienterna är det endast en person som har svarat att hen inte läser böcker, vilket är en nämnbart mindre andel än hos gruppen med niondeklassare.

Vid en jämförelse mellan könen visar resultaten i tabell 3 att fysiska böcker är mer populära bland flickorna än bland pojkarna. Inga pojkar läser fysiska böcker i nian, även om tre pojkar läser fysiska böcker i gymnasiet är fysiska böcker överlag mer populära

bland flickorna. En liten större andel pojkar i gymnasiet läser dock e-böcker än andelen flickor i samma grupp. Picton & Clark (2015: 18f) diskuterade i sin undersökning att de pojkar som deltog i projektet om läsning av e-böcker ansåg att det inte var lika svårt att läsa e-böcker i jämförelse med fysiska böcker samt att pojkarna tyckte att det var roligt att läsa e-böcker medan flickorna hellre läste fysiska böcker. Denna könsskillnad stämmer även till viss del in på mina undersökningsgrupper, mer specifikt på abiturienterna, men någon information om varför dessa pojkar i min undersökning hellre läser e-böcker än fysiska böcker har jag ingen följdfråga på. Det kan vara en slump men det skulle också vara intressant att göra en vidare undersökning av detta för att se om det finns någon bakomliggande orsak till detta.

En annan könsskillnad som kan observeras i tabell 3 är vid läsning av vuxenböcker. Sammanlagt tio flickor från båda undersökningsgrupperna har svarat att de läser vuxenböcker men inga pojkar, vare sig i nian eller i gymnasiet, har svarat att de läser vuxenböcker. En liknande skillnad finns också vid läsning av böcker för unga vuxna, endast en pojke har valt alternativet att han läser böcker för unga vuxna medan tolv flickor har svarat att de läser böcker för unga vuxna. Fast fysiska böcker, vuxenböcker och böcker för unga vuxna överlag är mer populära bland flickorna än bland pojkarna, är det dock lika många flickor och pojkar som har svarat att de inte alls läser böcker.

När det kommer till frågan om vad informanterna läser förutom böcker (fråga 2 i bilaga 1) syns det i tabell 4 på följande sida hur informanterna har svarat. Med nyhetstidningar menas såväl papperstidningar som nättidningar och även serietidningar kan läsas i både tryckt format och på nätet. De flesta av informanterna läser nyhetstidningar. Sammanlagt 23 av 35 informanter läser nyhetstidningar, vilket motsvarar ungefär två tredjedelar av informanterna. I Statens medieråd (2020) och i Statistikcentralens (2019) undersökningar kom det fram att den dagliga läsningen av tidningar och tidningsläsandet överlag har minskat bland den yngre befolkningen och fast jag inte kan jämföra hur läsning av tidningar har förändrats hos undersökningsgrupperna med åren visar dessa siffror att majoriteten av informanterna är flitiga på att läsa nyhetstidningar.

Tabell 4. Vad informanterna läser utöver böcker

Grupp		Nyhetstidningar	Serietidningar	Annat, vad?
Nionde- klassare (18)	Flickor	6	5	5
	Pojkar	3	1	2
	Alla	9	6	7
Abituri- enter (17)	Flickor	10	2	-
	Pojkar	4	2	1
	Alla	14	4	1
	Totalt (35)	23	10	8

I Backlunds (2009) och i Antells (2008) avhandlingar pro gradu underströks det att bland deras informanter som var finlandssvenska ungdomar och finlandssvenska studerande, var tidningar mer populära än böcker. Utifrån mina resultat kan jag inte dra några liknande slutsatser om böcker eller tidningar är mer populära eftersom jag inte har någon mer specifik fråga som berör läspreferenser eller mängden av böcker och tidningar som informanterna läser men siffrorna i tabellen visar ändå att tidningar är populära bland informanterna.

Som tabell 4 visar läser sex niondeklassare och fyra abiturienter serietidningar. En niondeklassare har valt att inte svara på frågan och är därför inte med i tabellen, de som har valt alternativet ”Annat, vad?” har specificerat att de läser på nätet, fakta till skolarbeten, bloggar och fanfiction. När det kommer till könsskillnaderna är det sammanlagt 16 av 23 flickor och sju av tolv pojkar som har svarat att de läser nyhetstidningar. Med andra ord, majoriteten av både flickorna och pojkarna läser nyhetstidningar. I Sjöholms (2007) avhandling kom det fram att i hennes första undersökning läste flickorna oftare böcker men däremot läste pojkarna oftare tidningar, men i hennes andra undersökning läste flickor och pojkar lika mycket tidningar, fast flickorna fortsättningsvis läste fler böcker än pojkarna. Av dessa resultat kan jag inte slå fast om flickorna eller pojkarna läser mer tidningar eftersom de endast har fått svara om de läser tidningar eller inte. Någon mer detaljerad fråga angående mängden av tidningar som de läser skulle ge mer information som kunde svara på om flickor eller pojkar läser mer tidningar. Dock kan jag konstatera att informanterna är flitiga på att läsa tidningar. Av de informanter som har svarat att de läser serietidningar är sju flickor och tre pojkar.

4.3 Informanternas åsikter om läsning

På frågan som handlar om om undersökningsgrupperna tycker om att läsa böcker eller inte, och vad det kan bero på (fråga 3 i bilaga 1) fick informanterna med sina egna ord svara på frågan och det framkommer en tydlig skillnad i svaren mellan informanterna. Sammanlagt 22 informanter från båda undersökningsgrupperna har svarat att de tycker om att läsa böcker och nio informanter från båda grupperna har svarat att de inte tycker om att läsa böcker. Åsikterna är synnerligen delade hos niondeklassarna eftersom åtta elever har svarat att de tycker om att läsa böcker samtidigt som sju elever har svarat att de inte tycker om att läsa böcker. Tre elevers svar kan uppfattas som tvetydiga och dessa har därför inte räknats med. De niondeklassare som har fyllt i att de tycker om att läsa har förklarat att de tycker om att få komma bort från verkligheten och få vara i en annan värld, att det är roligt och intressant och att man lär sig mycket av att läsa. En person har även svarat att det är roligt att läsa om hen inte har mycket skolarbete.

Av svaren kan man se att fler abiturienter ställer sig mer positiva till läsning än antalet niondeklassare. Av abiturienterna svarade 14 av 17 att de tycker om att läsa böcker och endast två personer tycker inte om att läsa böcker. En abiturient hade svarat tvetydigt och hans svar har därför lämnats bort. Abiturienterna som tycker om att läsa har utvecklat sina svar med att nämna att de tycker att det är avslappnande, och i likhet med niondeklassarnas svar har abiturienterna även nämnt att det är roligt att få en paus från vardagen, att det är intressant och roligt samt att de tycker om att lära sig något nytt. Någon abiturient har även svarat att det är bra att få en paus från skärmtittandet ibland, vilket också Handley (2019) tar fasta på är fallet för många. Av dessa svar kan man konstatera att flera av informanterna ger liknande svar som tas upp som typiska drag för läsare i Appleyards (1991) vuxen ålder – att man läser för att få försvinna från vardagen och för att utöka sina kunskaper. Dessa svar påminner även om svaren som kom fram i min kandidatavhandling på frågan om varför pensionärerna läser böcker (Björklund 2018: 20).

När det kommer till de som svarade att de inte tycker om att läsa böcker har niondeklassarna svarat att de inte har tid att läsa, att det inte är roligt utan tråkigt och att

de fort tappar intresset, någon har även svarat att det är tungt. Andra har svarat att de inte kan koncentrera sig och att det tar för länge att läsa. Brink (2014) nämner att läsning har en avgörande inverkan på koncentrationsförmågan, vilket är en intressant iakttagelse i och med att enligt dessa informanter är det på grund av koncentrationssvårigheter som man väljer att inte läsa. Abiturienterna har också nämnt att läsning tar upp för mycket tid, att det är svårt att hitta något läsvärt, att det är tråkigt och att de hellre ser på en film. Denna skillnad i attityderna nämnde även modersmåslärarna (Intervju 2019a; Intervju 2019b) när de tog fasta på att koncentrationsförmågan överlag har blivit sämre i skolan och att deras elever/studerande tycker att läsning är tungt och tidskrävande – såsom flera även svarade i enkäten. Att ungdomar börjar se läsning som något negativt nämnde även bibliotekspedagog Lena Sågfors som något som kan bli vanligt (Andtbacka 2019).

En viss könsskillnad kan även observeras gällande de båda undersökningsgruppernas svar. Om man jämför flickornas resultat med varandra kan man se att 16 flickor tycker om att läsa och att fem flickor däremot inte tycker om att läsa, vilket betyder att ungefär två tredjedelar av alla flickorna i undersökningen har en positiv inställning till läsning av böcker. Också bland pojkarna är det fler informanter som tycker om att läsa än sådana som inte tycker om att läsa, nämligen sex stycken, i motsats till de fyra pojkar som inte tycker om att läsa. En noggrannare undersökning av resultaten visar även att pojkarna i gymnasiet är mer positiva till läsning än pojkarna i nian. Alla pojkar i gymnasiet har svarat att de tycker om att läsa böcker, medan endast en pojke i högstadiet har svarat likadant. Däremot har fyra pojkar i nian svarat att de inte tycker om att läsa böcker. Också här har jag valt att inte räkna med de svar som var oklara.

På fråga 4 (se bilaga 1) skulle informanterna med egna ord svara på om de själva läser mycket i sina hem och om andra i deras familjer läser. Som följdfråga frågade jag varför eller varför inte man läser i deras familjer. Frågan var svår att svara på i och med att flera av svaren kan uppfattas som tvetydiga och samtidigt var frågan delvis dåligt formulerad. Sammanlagt sex informanter från båda undersökningsgrupperna har svarat ”inte så mycket” – vilket kan tolkas som både ja och nej då ”mycket” är subjektivt.

7 av 18 niondeklassare, varav fem är flickor och två är pojkar, har svarat att deras familjer läser böcker. Två av dessa niondeklassare har svarat att deras syskon läser böcker och två elever har också nämnt att deras mammor tycker om att läsa böcker. En niondeklassare har svarat att hans familj har en familjeprenumeration på en app där man kan lyssna på ljudböcker och läsa e-böcker som de använder sig av. Vidare har fem elever svarat att deras familjer inte läser böcker. Av dessa är tre flickor och två pojkar.

Bland abiturienterna finns det också 7 av 17 personer som har svarat att deras familjer läser böcker. Av dessa är fem flickor och två pojkar. Fem av dessa abiturienter har svarat att antingen båda eller en av föräldrarna läser böcker. Precis som hos niondeklassarna finns det även vissa abiturienter som har svarat att deras familjer inte är intresserade av läsning. Av dessa är det två flickor som har svarat att deras familjer inte läser. De resterande 14 svaren var tvetydiga och kan därför inte räknas med.

Enligt Mansor m.fl. (2012) påverkas barnens läsintresse av föräldrars och vänners attityder till läsning. Mitt antagande som jag presenterade i inledningen var också att informanternas läsvanor påverkas av sina familjers läsvanor. För att se om detta också stämmer in på mina informanter, har jag valt att undersöka om denna koppling syns i enkätsvaren. Det vill säga, om informanterna har samma attityd till läsning (svaren på fråga 3) som sina familjemedlemmar (svaren på fråga 4). I ett exempel har en abiturient på fråga 3 svarat att hen ”Tycker om att läsa nu som då.” och på fråga 4 som behandlar familjens läsvanor har samma abiturient svarat ”Båda mina föräldrar läser böcker varje vecka.” Sammanlagt tio informanter har angivit liknande svar där informanten har haft samma positiva attityd till läsning som sin familj. Sex stycken informanter och deras respektive familjer har en mer negativ attityd till läsning. Nästan hälften av informanterna, nämligen 16 av 35 informanter och deras respektive familjer har samma positiva eller negativa attityd till läsning och stöder därför mitt antagande och följer alltså Mansor m.fl. (2012) mönster om att barnen har samma attityd till läsning som sina familjer. Dock finns det också fall där detta inte stämmer in på informanterna. Sammanlagt tio informanter har givit sådana svar som visar att de inte har samma attityd till läsning som sina familjer. Exempelvis en informant har svarat att hen är den enda personen i familjen som inte läser böcker medan en annan informant har svarat att hen är

den enda i familjen som tycker om att läsa. De resterande nio informanterna har angivit otydliga svar som därför inte kan räknas med i denna indelning.

Fråga 11 (se bilaga 1) riktade sig till de informanter som anser att de inte läser så mycket böcker. Informanterna fick välja mellan fem olika svarsalternativ angående orsakerna till varför de inte läser böcker varav ett av alternativen var ”Annat, vad?” där de själva fick besvara frågan med egna ord om de givna svarsalternativen inte passade in på dem. Sammanlagt 8 av 35 informanter svarade inte på frågan vilket betyder att dessa informanter inte ansåg att frågan riktade sig till dem och att de däremot anser att de läser böcker. På grund av detta har det sammanlagda antalet informanter i tabellen nedan (tabell 5) ändrats något. Sammanlagt 27 av 35 informanter från undersökningsgrupperna svarade på denna fråga och i tabell 5 ges en överblick av svaren som respektive undersökningsgrupp gav angående frågan.

Tabell 5. Varför vissa informanter inte läser

Grupp		Jag vet inte vad jag skulle tycka om för böcker	Jag har inte tid för att läsa	Jag har aldrig tyckt att det verkat roligt att läsa	Jag tycker att det är onödigt att läsa	Annat, vad?
Niondeklassare (13)	Flickor	1	5	1	-	2
	Pojkar	3	3	2	-	-
	Alla	4	8	3	-	2
Abiturienter (14)	Flickor	-	5	3	1	2
	Pojkar	-	3	-	-	2
	Alla	-	8	3	1	4
Totalt (27)		4	16	6	1	6

Av resultaten kan man se att endast niondeklassare har fyllt i att de inte vet vad de skulle tycka om för böcker, vilket är en intressant iakttagelse. Majoriteten, det vill säga 16 av 27 informanter svarade att de inte har tid för att läsa, vilket också framkommer av svaren som de har givit på de tidigare frågorna (fråga 3 och 4 i bilaga 1) samt av

modersmåslärarna (Intervju 2019a; Intervju 2019b). Även Backlund (2009) och Petas (2007) kunde i sina resultat ta fasta på att deras informanter skulle läsa mera om de hade tid. Vidare har tre niondeklassare och tre abiturienter valt alternativet att de aldrig har varit intresserade av läsning. Fast flera informanter har varit kritiska till läsning är det enbart en studerande som har svarat att hon tycker att läsning är onödigt. I och med att det endast var en informant som svarade att hon tycker att det är onödigt att läsa kan man anta att majoriteten av informanterna ändå anser att läsning till någon grad är viktigt. De personer som har valt alternativet ”Annat, vad?” har förklarat att de inte alltid har motivation till att läsa och att det kan vara svårt att läsa. En informant har även kommenterat att hen inte orkar söka fram böcker som hen tror att hen skulle tycka och en annan informant har svarat att hen inte läser så mycket eftersom hen inte har hittat någon bok som verkat intressant. En annan informant har också svarat att hen inte har ro att sitta stilla.

Någon könsskillnad kan även observeras i svaren på frågan om varför vissa informanter inte läser. I tabell 5 på föregående sida kan man se att av de niondeklassare som svarade att de inte vet vad de skulle tycka om för böcker är tre av fyra av dessa informanter pojkar i nian. Vidare undersökning i detta skulle vara intressant i och med att det tydligt finns en skillnad angående svaren på denna fråga, såväl mellan flickor och pojkar som mellan pojkar i nian och pojkar i gymnasiet. Vidare har fem flickor respektive tre pojkar i nian svarat att de inte har tid för att läsa. Av de nior som har svarat att de aldrig har tyckt att det verkat roligt att läsa finns en flicka och två pojkar. När det kommer till abiturienterna är det fem flickor och tre pojkar som har svarat att de inte har tid för att läsa. Vidare har även tre flickor i gymnasiet svarat att de aldrig har tyckt att läsning verkat roligt och som det redan nämdes har en flicka svarat att hon anser att läsning är onödigt men inga pojkar har valt dessa svarsalternativ.

4.4 Var informanterna får tag på böcker

På fråga 5 (se bilaga 1) fick informanterna välja olika svarsalternativ som behandlar var informanterna får tag på böcker. Svarsalternativen som informanterna fick välja mellan

var om man lånar böcker från biblioteket, köper böcker via nätet, köper böcker vid bokhandlar – alltså fysiska butiker som går att besökas, och informanterna kunde även välja alternativet ”Annat, vad?” och med egna ord förklara hur de får tag på böcker. Som i de föregående slutna frågorna fick informanterna även här välja flera svarsalternativ om de så ville. I tabellen nedan (tabell 6) syns det hur informanterna valde att svara angående denna fråga.

Tabell 6. Var informanterna får tag på böcker

Grupp	Lånar från biblioteket	Köper via nätet	Köper vid bokhandlar	Annat, vad?
Niondeklassare (18)	11	4	3	7
Abiturienter (17)	13	9	-	2
Totalt (35)	24	13	3	9

Av tabell 6 kommer det fram att majoriteten av informanterna i båda undersökningsgrupperna lånar böcker från biblioteket. Detta är en intressant iakttagelse i och med att Carlsson och Facht (2007) påpekar att det vanligast sättet att införskaffa böcker år 2005 var att låna från bibliotek, och även i dag verkar biblioteken fortfarande ha en essentiell roll för åtminstone dessa informanter. Dock kan man se att hos Backlunds (2009) informanter visade resultaten att hennes informanter, finlandssvenska studerande på andra stadiet, valde att köpa egna böcker och de besökte sällan bibliotek vilket visar att det finns en skillnad mellan våra undersökningsgruppers svar.

I tabellen ovan kan man även observera att 9 av 17 abiturienter köper böcker via nätet, vilket också är en stor andel. Antalet niondeklassare som köper böcker via nätet är något färre, nämligen fyra stycken, men tre niondeklassare köper också böcker vid bokhandlar till skillnad från abiturienterna som inte alls handlar vid fysiska bokhandlar. Carlsson och Facht (2007) påpekar även att vid tiden då deras statistik insamlades var det populärt att köpa böcker via fysiska bokhandlar men redan då hade köp via nätbokhandlar också ökat. De informanter som har valt alternativet ”Annat, vad?” har specificerat att de använder appar för att lyssna på ljudböcker och för att läsa e-böcker, någon lånar böcker från

skolan, en informant läser på Wattpad och en informant har även svarat att hen läser böcker som de har hemma. En abiturient köper även böcker från loppis.

På fråga 12 (se bilaga 1) skulle informanterna svara på om de anser att det finns ett bra urval av böcker på biblioteket för dem. Informanterna fick välja mellan alternativen ”Ja”, ”Nej” eller ”Kan inte svara”. Jag valde att fråga denna fråga eftersom jag var intresserad av att få veta om informanterna är nöjda med utbudet av böcker vid biblioteket. Frågeställningen ger inga specifika svar på om och i så fall vad biblioteken kunde utveckla för att locka till sig ungdomar. Vidare undersökning i detta kunde ge biblioteken mer kunskap om exempelvis vilka typer av material som kunde införskaffas för att få ungdomar att bli mer läsintresserade.

Av niondeklassarna svarade 4 av 18, varav tre flickor och en pojke, att de tycker att det finns ett bra urval av böcker vid biblioteket medan en niondeklassare, en pojke, anser att det inte finns ett bra utbud av böcker vid biblioteket. De resterande 13 niondeklassarna svarade att de inte kan svara på frågan. 10 av 17 abiturienter, varav nio flickor och en pojke, svarade att de tycker att det finns ett bra urval på biblioteket. I likhet med niondeklassarna svarade endast en abiturient, en pojke, att han inte anser att det finns ett bra urval av böcker vid biblioteket. De resterande sex abiturienterna svarade att de inte kunde svara på frågan. Av alla informanter som svarade att de inte kunde svara på frågan är sammanlagt elva flickor och åtta pojkar.

Orsaken till varför så många informanter, nämligen 19 av 35 stycken, inte har kunnat svara på frågan går endast att spekulera i eftersom jag inte hade någon följdfråga angående detta. Det går att anta att orsaken till varför informanterna inte kan svara på frågan kan bero på om det finns en skillnad i utbudet av olika typer av böcker. Exempelvis om man är nöjd med utbudet av skönlitteratur för vuxna men missnöjd med utbudet av böcker för unga vuxna är det svårt att svara på frågan. Om en informant inte har besökt biblioteket på länge, eller inte alls besöker bibliotek kan det också vara svårt att uttala sig om utbudet av böcker där. Detta är ett par orsaker till varför en del informanter kanske inte kunde svara ”Ja” eller ”Nej” på frågan men som sagt går det endast att spekulera i detta.

4.5 När, var och hur informanterna läser

På frågan som behandlar när under dagen informanterna oftast läser (fråga 6 i bilaga 1) fick informanterna tre olika svarsalternativ att välja mellan: på morgonen, på dagen eller på kvällen. De fick också välja flera av svarsalternativen utifall att de läser flera gånger om dagen. Majoriteten, det vill säga 12 av 18 niondeklassare läser på kvällen, fyra niondeklassare läser på dagen och endast två niondeklassare läser på morgonen. Vidare har fyra niondeklassare valt att inte svara på frågan. I likhet med niondeklassarna läser även största delen, nämligen 14 av 17 abiturienter på kvällen. Två abiturienter har valt alternativet att de läser på dagen och två har även svarat att de läser på morgonen.

När det kommer till frågan som handlar om var informanterna läser (fråga 7 i bilaga 1) fick informanterna välja mellan alternativen om de läser hemma, i skolan, i bilen eller i bussen, på biblioteket eller också fick de välja alternativet ”Annat, vad?” och med egna ord förklara var de läser. Av niondeklassarna läser 11 av 18 av dem hemma och åtta niondeklassare läser i skolan. Vidare läser tre niondeklassare i bilen eller i bussen och en niondeklassare läser på biblioteket. Två niondeklassare har också förklarat att de läser på stranden eller på villan. De flesta abiturienter, 16 av 17 abiturienter, läser hemma och tre abiturienter har även svarat att de läser i skolan. Vidare läser två abiturienter i bilen eller i bussen och två abiturienter läser också på biblioteket, men överlag läser de flesta av informanterna hemma eller i skolan.

På fråga 8 (se bilaga 1) skulle informanterna svara hur de läser. De fick välja mellan alternativen om de skumläser – det vill säga om de läser ytligt och snabbt, om de läser grundligt eller om de läser högt. De fick även svara om de kan hoppa över vissa stycken eller sidor när de läser och de fick också välja alternativet ”Annat, vad?” och med egna ord förklara hur de läser. Tre niondeklassare har svarat att de skumläser och åtta niondeklassare har svarat att de läser grundligt. Vidare har en niondeklassare svarat att hen läser högt, två niondeklassare kan hoppa över vissa stycken och en niondeklassare kan hoppa över vissa sidor. Två niondeklassare har förklarat att de lyssnar på ljudböcker och de givna svarsalternativen i enkäten har därför inte passat in på hur de läser.

När det kommer till hur abiturienterna läser har sex abiturienter svarat att de skumläser. Vidare har 15 av 17 abiturienter svarat att de läser texter grundligt och i likhet med niondeklassarna finns det också en abiturient som har svarat att hen läser högt. Två abiturienter har svarat att de kan hoppa över vissa stycken och en abiturient kan också hoppa över vissa sidor när hen läser. Två abiturienter har valt flera svarsalternativ och även förklarat att beroende på vad det är som de läser kan sättet de läser på variera. En av dessa två abiturienter har svarat att hen skumläser och läser grundligt beroende på vad det är som hen läser och den andra abiturienten har svarat att hen skumläser, läser grundligt och att hen kan hoppa över vissa stycken beroende på vad det är som hen läser. En annan abiturient har även utvecklat sitt svar med att hen skumläser om sidan som hen läser inte är intressant.

På fråga 9 (se bilaga 1) bad jag informanterna att svara på vilka språk som de läser böcker på. De givna svarsalternativen som fanns att välja mellan var svenska, finska och engelska men informanterna fick även på denna fråga fylla i med ett eget svar om de läser på något annat språk än de redan givna svarsalternativen. I tabellen nedan (tabell 7) syns det hur respektive undersökningsgrupp har valt att svarat angående frågan.

Tabell 7. Språk som informanterna läser på

Grupp	Svenska	Finska	Engelska	Annat, vad?
Niondeklassare (18)	16	5	8	1
Abiturienter (17)	16	1	14	-
Totalt (35)	32	6	22	1

Av tabell 7 kan man se att de mest populära språken att läsa på är svenska och engelska. Eftersom undersökningen gjordes vid två svenskspråkiga skolor i Österbotten är resultatet att svenska är ett av de vanligare språken man läser på inte helt oväntat. Fast det finns vissa informanter som har svarat att de läser på finska verkar finska inte vara lika vanligt att läsa på hos dessa informanter i jämförelse med svenska och engelska. En niondeklassare har även svarat att hen läser på franska men överlag dominerar svenskan

och engelskan hos dessa informanter. I Statistik för allmänna biblioteken i Finland (2018) kom det även fram att av de lån som gjordes år 2018 från informanternas lokala bibliotek var majoriteten av dessa böcker på svenska och en avsevärt mindre andel var på finska och på övriga språk.

På fråga 10 (se bilaga 1) skulle informanterna svara på hur många böcker de ungefär läser per år. Svartalternativen som informanterna fick välja mellan var en till två böcker per år, tre till fem böcker per år och slutligen fler än fem böcker per år. I tabellen nedan (tabell 8) syns det hur informanterna har valt att svara angående denna fråga.

Tabell 8. Antal böcker informanterna läser per år

Grupp		1–2 böcker	3–5 böcker	Mer än 5 böcker
Niondeklassare (18)	Flickor	1	4	4
	Pojkar	3	3	-
	Alla	4	7	4
Abiturienter (17)	Flickor	4	5	3
	Pojkar	3	1	1
	Alla	7	6	4
Totalt (35)		11	13	8

I tabell 8 kan man avläsa att antalet böcker som informanterna läser per år varierar något men överlag finns ingen betydande skillnad mellan undersökningsgruppernas svar. Lika många niondeklassare och abiturienter läser mer än fem böcker per år och bland de informanter som läser 3–5 finns det endast en person mer i gruppen med niondeklassare. Bland de informanter som läser 1–2 böcker per år är det något fler abiturienter som har fyllt i det svartalternativet. En viss könsskillnad kan dock observeras. När det kommer till niondeklassarnas resultat är det endast flickor som har valt alternativet att de läser fler än fem böcker per år. Av de niondeklassare som läser en till två böcker per år är tre av fyra av dem pojkar och endast en flicka har svarat att hon läser en till två böcker per år. Av de som har svarat att de läser tre till fem böcker per år är fyra flickor och tre pojkar. En liknande skillnad syns inte lika tydligt i abiturienternas svar. Av de abiturienter som har valt alternativet att de läser en till två böcker per år är fyra flickor och tre pojkar. Fem

flickor och en pojke läser tre till fem böcker per år och av de som läser mer än fem böcker per år är tre flickor och en pojke.

4.6 Hur abiturienterna ser på sin läsutveckling

På den sista frågan (fråga 13) bad jag abiturienterna att med egna ord svara på om de anser att de läste mer eller mindre när de gick i årskurserna 7–9 i jämförelse med hur mycket de läser i gymnasiet. Som det tidigare blev nämnt menar Appleyard (1991: 99) att läsning för nöjes skull oftast når sin höjdpunkt för elever som går i årskurserna 7–9 och att läsningen efter detta börjar avta. Även Statens medieråd (2019) tar fasta på att läsningen minskar i takt med att barnen blir äldre. Jag har valt att ställa denna fråga för att ta reda på om detta påstående stämmer in på mina informanter eller inte. Frågan berör endast abiturienterna eftersom niondeklassarna inte har gått i gymnasiet och därför inte kan svara på denna fråga. Frågan var en öppen fråga men i tabellen nedan (tabell 9) syns det hur abiturienternas svar har kunnat omvandlas till siffror. Jag har också valt att göra en könsindelning för att få en mer detaljerad bild av abiturienternas svar. I raden längst ner i tabellen (tabell 9) syns det sammanlagda antalet abiturienter som har svarat på denna fråga.

Tabell 9. Abiturienternas åsikter om när de läste/läser mer

Kön	Jag läste mer i årskurserna 7–9	Jag läser mer i gymnasiet
Flickor ⁵ (12)	7	3
Pojkar (5)	1	4
Totalt (17)	8	7

I tabell 9 kan man se att om man jämför alla abiturienters svar med varandra finns det åtta abiturienter som anser att de läste mer i årskurserna 7–9 än vad de gör i gymnasiet och sju abiturienter har svarat att de läser mer i gymnasiet än vad de gjorde tidigare. Med

⁵ Två av flickornas svar har inte räknats med i tabellen eftersom de var oklara.

andra ord, om man endast ser på dessa siffror går det inte att hitta något tydligt samband mellan Appleyards (1991) påstående och informanternas svar. Mitt antagande som jag presenterade i inledningen var att Appleyards (1991) påstående stämmer in på flera informanter, det vill säga att läsningen har minskat vid övergången till gymnasiet men samtidigt antog jag även att detta inte skulle stämma in på alla. Jag antog även att vissa informanter skulle ha börjat läsa mer i gymnasiet än vad de gjorde i årskurserna 7–9. Av resultaten i tabell 9 kan jag därför konstatera att dessa svar som abiturienterna har gett stöder mitt antagande.

Om man däremot gör en könsindelning kan man i tabell 9 observera att sju av tolv flickor anser att de läste mer i årskurserna 7–9 och endast tre flickor anser att de läser mer i gymnasiet. Däremot har fyra av fem pojkar svarat att de läser mer i gymnasiet och endast en pojke har svarat att han läste mer i årskurserna 7–9. Denna könsindelning visar på så sätt att majoriteten av flickorna följer Appleyards (1991) påstående medan pojkarnas läsning däremot har ökat vid övergången till gymnasiet. Detta är en intressant iakttagelse i och med att enligt Muntoni, Wagner och Retelsdorf (2020) har pojkar sämre självförtroende och motivation när det kommer till läsning än flickor, något som inte syns i dessa resultat. Detta kan bero på att undersökningen som Muntoni, Wagner och Retelsdorf (2020) gjorde var med elever i årskurs fem och min undersökning är med abiturienter. Det går att anta att pojkarna i min undersökning med åren har fått mer motivation till att läsa och vidare undersökning i detta skulle ge mer information om det är vanligt att pojkars läsning ökar i gymnasiet och vad det i så fall kan bero på. Det bör påpekas att jag endast har undersökt sju informanternas svar och därför kan jag inte dra några större slutsatser om detta, men hos mina informanter verkar det som att det finns en liten könsskillnad angående denna fråga. Vissa abiturienter har även utökat sina svar. Några abiturienter har svarat att de har mer att läsa i gymnasiet och att de samtidigt också har mindre fritid nu än vad de hade i årskurserna 7–9. En annan abiturient har även svarat att hen hade lästimme varje vecka på modersmålstimmarna och att hen därför också läste mer då än vad hen gör i gymnasiet. Hen menar också att hen läste många böcker i årskurserna 7–9, medan hen nu i gymnasiet endast har behövt läsa ett par böcker – detta svar visar dock att informanten har fokuserat på hur hen läser i skolan och inte nödvändigtvis hur hen läser på sin fritid. En annan abiturient har svarat att hen läste mer

litteratur i årskurserna 7–9 men mindre läxor. I motsats till detta har en annan abiturient svarat att hen läser mer i gymnasiet och att hen inte alls läste i högstadiet. Mansor m.fl. (2012) tog i sin undersökning fasta på att det svåraste med barns läsvanor är att bibehålla dem i tonåren så att läsvanorna finns kvar in i det vuxna livet. Utifrån dessa resultat kan man se att majoriteten av pojkarna har börjat läsa mera sedan de började i gymnasiet, medan läsningen har minskat bland flera av flickorna.

4.7 Sammanfattande jämförelse av resultaten

Detta är de svar som informanterna har givit på frågorna i enkäten. Överlag kan jag konstatera att det finns några skillnader mellan undersökningsgruppernas svar. Abiturienterna läser mer fysiska böcker än niondeklassarna men däremot läser niondeklassarna mer ljudböcker än abiturienterna. Böcker för unga vuxna är också populära i båda grupperna. I gruppen med abiturienter är ljudböcker och e-böcker lika populära, men hos niondeklassarna är ljudböcker dock aningen mer populära än e-böcker. Antalet informanter som inte alls läser böcker är något flera hos gruppen med niondeklassarna. Vidare kan man även observera att fysiska böcker överlag är mer populära bland flickorna men bland pojkarna är däremot e-böcker mer populära. Speciellt vid en undersökning av resultaten bland pojkarna i gymnasiet kan man se att 3 av 5 pojkar läser e-böcker medan endast 1 av 12 flickor i gymnasiet läser e-böcker. Vuxenböcker och böcker för unga vuxna är också mer omtyckta bland flickorna än bland pojkarna. Det bör också påpekas att de personer som valde alternativet att de inte läser böcker är lika många flickor som pojkar. Nyhetstidningar är också omtyckta bland båda undersökningsgrupperna och ungefär två tredjedelar av alla informanter läser någon typ av nyhetstidning.

Ungefär hälften av niondeklassarna tycker om att läsa, dessa informanter har svarat att det kan vara skönt att komma bort från verkligheten ibland, att det är roligt och intressant att läsa böcker samt att man genom läsning lär sig många nya saker. En lite större andel abiturienter, nämligen 14 av 17 abiturienter tycker om att läsa böcker. Av dessa abiturienter har flera svarat att det är avslappnande att läsa och även vissa av dessa

abiturienter har svarat att det kan vara roligt med en paus från vardagen och att man kan lära sig mycket nytt genom att läsa böcker. Av de informanter som svarade att de inte tycker om att läsa har majoriteten av dem svarat att de inte har tid att läsa böcker, något som även deras modersmållärare tog fasta på i intervjuerna. Vidare har informanterna även svarat att det är tråkigt och tungt att läsa böcker och att de lätt tappar koncentrationen när de läser samt att det kan vara svårt att hitta något värt att läsa. En viss könsskillnad har även kunnat observeras här. Ungefär två tredjedelar av alla flickorna i undersökningen ställer sig positiva till läsning men hos pojkarna är det endast en liten större andel som tycker om att läsa böcker framför de som inte tycker om att läsa böcker. Överlag har pojkarna i gymnasiet en mer positiv inställning till läsning i jämförelse med pojkarna i nian och alla pojkar i gymnasiet har även svarat att de tycker om att läsa medan det endast finns en pojke i nian som har svarat att han tycker att det är roligt att läsa.

När det kommer till informanternas familjer och deras läsvanor var svaren även här splittrade. Vissa nämnde att deras syskon läser böcker, några nämnde att deras mammor tycker om att läsa och andra svarade även att läsning inte prioriteras i familjen utan att man fokuserar på annat istället. Sammanlagt 16 av 35 informanter har liknande läsvanor som sina familjer, men det finns också de informanter som har annorlunda läsvanor än sina familjer. De informanter som har annorlunda läsvanor än sina familjer har bland annat svarat att de är den enda personen i sin familj som tycker om att läsa böcker och det finns också de informanter som har svarat att de är den enda personen i sin familj som inte tycker om att läsa böcker.

De informanter som svarade att de inte läser så mycket specificerade att de inte har tid för läsning. Vissa svarade att de aldrig har varit intresserade av läsning och fyra nior svarade att de inte vet vad de skulle tycka om för böcker. En intressant iakttagelse angående denna fråga var att majoriteten av de som svarade att de inte vet vad de skulle tycka om för böcker var pojkar i nian, vilket visar att det tydligt finns en specifik orsak till varför pojkar i nian inte läser böcker. Endast en informant svarade att hon tycker att det är onödigt att läsa böcker.

De flesta av informanterna lånar böcker från biblioteket men speciellt abiturienterna köper även böcker via nätet. Fyra niondeklassare har också svarat att de lyssnar på ljudböcker och läser e-böcker via olika appar. På frågan angående utbudet av böcker på biblioteket svarade sammanlagt 14 informanter att de är nöjda med utbudet av böcker vid biblioteket och endast två informanter svarade att de är missnöjda med utbudet av böcker, men flera, nämligen 19 informanter kunde av olika anledningar inte svara på frågan.

Majoriteten av informanterna från båda grupperna väljer att läsa på kvällen men det finns även de informanter som läser på morgonen eller på dagen. De flesta av abiturienterna och niondeklassarna väljer att läsa hemma, men flera niondeklassare läser också i skolan. När det kommer till hur informanterna läser har majoriteten av niondeklassarna valt alternativet att de läser grundligt och det gör även de flesta av abiturienterna. Flera av abiturienterna väljer även att skumläsa. Svenska och engelska är de mest populära språken att läsa på i båda undersökningsgrupperna men några läser även på finska. I och med att informanterna studerar vid två svenskspråkiga skolor är resultatet att svenska är det mest populära språket som de läser på inte helt förvånande.

Angående mängden av böcker som informanterna läser per år varierade svaren något, majoriteten av niondeklassarna läser 3–5 böcker per år och majoriteten av abiturienterna läser 1–2 böcker per år – det skiljer endast på ett par informanter mellan svarsalternativen och därför är denna skillnad väldigt liten. Däremot fanns det en könsskillnad i svaren på denna fråga. Av de niondeklassare som svarade att de läser mer än fem böcker per år var samtliga informanter flickor och av de som svarade att de läser 1–2 böcker per år var tre av fyra av dem pojkar. Någon liknande könsskillnad syns inte lika tydligt i abiturienternas svar. Av de abiturienter som svarade att de läser mer än fem böcker per år var tre flickor och endast en pojke läser mer än fem böcker per år, samtidigt hade fyra flickor och tre pojkar svarat att de läser 1–2 böcker per år.

På den sista frågan (fråga 13 i bilaga 1) som tangerar Appleyards (1991) yttrande om att läsning för nöjes skull börjar avta efter årskurs nio kunde jag konstatera att Appleyards påstående till viss del stämmer in på abiturienterna. Åtta abiturienter anser att de läste mer i årskurserna 7–9 medan sju abiturienter svarade att de anser att de läser mer i gymnasiet. Med denna minimala skillnad kan jag inte påstå att Appleyards (1991)

påståande stämmer eller inte. Om man däremot ser mer specifikt på flickornas respektive pojkarnas resultat kan man observera en viss skillnad. Sju av flickorna anser att de läste mer i årskurserna 7–9 medan tre flickor svarade att de läser mer i gymnasiet. Av pojkarna anser endast en abiturient att han läste mer i högstadiet medan fyra pojkar svarade att de läser mer i gymnasiet. Med andra ord, flickornas resultat stämmer in på Appleyards (1991) påståande men pojkarna har däremot börjat läsa mer i gymnasiet. Att pojkars läsning har ökat i gymnasiet skulle möjligtvis kunna bero på förändringar i attityd och motivation samt ökad mognadsgrad, men detta är bara spekulationer från min sida. Angående flickorna var det flera av dem som nämnde att de inte har tid att läsa i gymnasiet vilket också kan vara en orsak till varför majoriteten av flickorna läste mer i grundskolan. Vidare undersökning av detta kunde ge mer information om vad dessa könsskillnader kan bero på.

4.8 Jämförelse med de tidigare undersökningarna

Vid en jämförelse mellan mina resultat och avhandlingarna som presenterades i den tidigare forskningen (avsnitt 2.3) går det att observera ett par likheter och olikheter. Backlunds (2009) resultat visar att flera av hennes informanter skulle läsa mer om de hade tid – något som även kommer fram i mina resultat. Backlund (2009) kunde även konstatera att pojkarna i hennes undersökning läste mindre än flickorna. Detta stämmer till viss del in på min egen undersökning där det av niondeklassarna endast är flickor som hade svarat att de läser mer än fem böcker per år. I gruppen med abiturienter svarade fyra pojkar att de läser mindre än fem böcker per år och endast en pojke svarade att han läser fler än fem böcker per år. I och med att könsfördelningen är så pass stor i gruppen med abiturienter (tolv flickor respektive fem pojkar) kan jag i gruppen med abiturienter inte dra några slutsatser om flickorna läser mer än pojkarna, detta skulle kräva en mer jämn grupp fördelning. I likhet med Backlunds (2009) resultat nämner även Sjöholm (2007) att flickorna i hennes undersökning läser mer än pojkarna.

I Petas (2007) undersökning hade största delen av hennes informanter läst 1–4 böcker det senaste året. I min egen undersökning läser sammanlagt elva informanter 1–2 böcker per

år, 13 informanter läser 3–5 böcker per år och åtta informanter läser mer än fem böcker per år. Av dessa siffror kan man se att i likhet med Petas (2007) informanter läser även majoriteten av mina informanter 3–5 böcker per år, men skillnaden i svaren är inte avsevärt stor mellan de olika svarsalternativen.

Som det tidigare blev nämnt är tidningar mer populära än böcker i både Backlunds (2009) och i Antells (2008) undersökningar. Även Sjöholm (2007) påpekade att i hennes första undersökning var böcker mer populära bland flickorna och tidningar mer populära bland pojkarna – trots detta visade hennes senare undersökning att flickorna och pojkarna läste lika mycket tidningar fast flickorna fortsättningsvis läste fler böcker än pojkarna. Bland mina informanter kan jag även observera att tidningar är populära i och med att 23 av 35 informanter hade svarat att de läser nyhetstidningar och vidare hade tio informanter svarat att de läser serietidningar. Min undersökning kunde dock inte ge några specifika svar på om tidningar eller böcker är mer populära.

En annan likhet som har kunnat observeras är vid attityden till läsning. Både Petas (2007) och Antell (2008) tog fasta på att majoriteten av deras informanter ställer sig positiva till läsning. Av mina informanter svarade sammanlagt 22 av 35 informanter att de tycker om att läsa medan nio informanter svarade att de inte tycker om att läsa (fyra svar var tvetydiga och räknades inte med i resultaten).

En skillnad som framkom mellan min undersökning och Backlunds (2009) undersökning var angående hur informanterna får tag på böcker. Enligt Backlund (2009) köper majoriteten av hennes informanter egna böcker och de besöker sällan bibliotek. Detta är en intressant iakttagelse i och med att det vanligaste sättet för mina informanter att få tag på böcker är från biblioteket, dock är det också bland mina informanter vanligt att man köper egna böcker.

Dessa är ett par likheter och skillnader mellan min undersökning och avhandlingarna som presenterades i den tidigare forskningen. Överlag kan jag konstatera att det finns ett par likheter i resultaten men jag kunde även observera ett par skillnader mellan avhandlingarnas resultat. Dessa likheter och skillnader kan möjligtvis bero på att

undersökningarna gjordes med barn och ungdomar i olika åldrar och inte specifikt i samma åldrar som informanterna i min egen undersökning. Det bör även påpekas att de tidigare undersökningarna gjordes ungefär tio år tidigare än min egen undersökning vilket också kan bero på att det finns vissa likheter och skillnader mellan min undersökning och avhandlingarna.

5 SLUTDISKUSSION

I min avhandling pro gradu har jag undersökt läsvanor hos en grupp niondeklassare och en grupp abiturienter och sedan jämföra dessa gruppers resultat med varandra. Appleyard (1991: 99) påstår att läsning för nöjes skull når sin kulmen för elever som går i årskurserna 7–9 och att läsningen efter detta börjar avta. Till syftet har även hört att ta reda på om detta yttrande av Appleyard (1991) stämmer överens med de enkätsvar som jag har samlat bland mina informanter.

De antaganden som jag hade i början var att Appleyards (1991) påstående stämmer in på många av informanterna, alltså att läsningen har minskat vid övergången från grundskola till gymnasium, men mitt antagande var också att detta inte stämmer in på alla. Detta baserade jag på mina egna erfarenheter med läsning eftersom jag själv först började läsa i gymnasiet och att detta även kan vara fallet för andra. Mitt andra antagande var att läsvanorna kommer hemifrån, det vill säga om flera i en familj har som vana att läsa kommer det att ha en positiv inverkan på barnens läsvanor i jämförelse med om en familj inte är intresserade av läsning kommer heller inte barnen att vara läsintresserade.

Resultaten visar att mina antaganden var korrekta. Ungefär hälften av abiturienterna ansåg att de läste mer i årskurserna 7–9 medan den andra hälften ansåg att de läser mer i gymnasiet än vad de gjorde i årskurserna 7–9. En intressant iakttagelse var dock att denna fråga visade att det fanns en könsskillnad i svaren. Enligt enkätsvaren följer majoriteten av flickorna Appleyards (1991) påstående och deras läsning har minskat i gymnasiet medan majoriteten av pojkarna däremot har börjat läsa mer i gymnasiet än vad de gjorde i årskurserna 7–9. En större undersökning av pojkars läsvanor och attityder till läsning i såväl grundskola som i gymnasium skulle kunna bidra med information om det är vanligt att pojkars läsvanor förbättras vid övergången till gymnasium och vad det i så fall beror på. En vidare undersökning av pojkars läsvanor kunde även ge information om hur man främjar läsning hos pojkar som ofta anses vara ”sämre läsare”. En liknande undersökning av flickors läsvanor kunde även vara betydelsefull i och med att denna undersökning visar att majoriteten av flickorna läser mindre vid övergången från grundskola till gymnasium, något som i längden kan ha en negativ effekt på läsningen. Vid en vidare undersökning

av ungdomars läsvanor kunde det även vara en bra idé att utveckla frågeställningarna eftersom denna undersökning gav en relativt liten inblick i ungdomarnas läsvanor och därför kunde jag endast spekulera i vissa av svaren. Vid en sådan undersökning skulle möjligtvis intervjuer med ungdomar vara mer lämpliga.

Mitt andra antagande om att läsvanorna kommer hemifrån visade sig stämma till en viss del. Sammanlagt 16 av 35 informanter har liknande läsvanor som sina familjer, men samtidigt hade tio informanter annorlunda läsvanor än sina familjer. Det skulle vara intressant att undersöka hurdana läsvanor de resterande nio informanterna och deras respektive familjer har, men i och med att deras svar var otydliga kunde jag inte räkna med dem och därför kan jag heller inte dra några pålitliga slutsatser om familjers läsvanor påverkar mina informanternas läsvanor. Dock nämnde flera av källorna (se Elbro 2004; Mansor m.fl. 2012) att familjers läsvanor har en påverkan på barnens läsvanor. Om man också kopplar detta till riktlinjerna som Läskunnighetsforumet tog i bruk (Undervisnings- och kulturministeriet 2018) var en av riktlinjerna att engagera vårdnadshavare och familjer till att stöda barns och ungas läsning. Detta visar att familjers läsvanor har en inverkan på barnens läsvanor, fast det inte specifikt syns i mina resultat.

Den största orsaken till varför unga läser mindre kan kopplas till tidsbrist. Unga har inte tid för att läsa – något som informanterna, modersmåslärarna och tidigare forskning bekräftar. Frågan är, vad har det för betydelse om läsningen minskar bland unga? I inledningen tog Brink (2014) fasta på att läsning bland annat har en inverkan på koncentrationsförmåga, ordförråd, kommunikation och empati. Brink (2014) nämnde även att de personer som läser när de är unga har större sannolikhet att bli antagna till de utbildningar som de har sökt till. Med andra ord, läsning har en avgörande roll för att barn och unga ska klara sig i samhället men precis som Läskunnighetsforumets ordförande Juha Itkonen (Undervisnings- och kulturministeriet 2018) tog fasta på är detta kanske inte något som alla tänker på. I enkätsvaren fanns det dock endast en person som ansåg att läsning är onödigt, vilket visar att majoriteten av informanterna anser att läsning, till någon grad, är viktigt.

En annan intressant iakttagelse angående svaren på varför vissa inte läser var hur det tydligt syns att pojkarna i nian inte vet vilka typer av böcker som de skulle tycka om. Flera pojkar i nian har en mer negativ attityd till läsning i jämförelse med pojkarna i gymnasiet, men om det faller på att de inte vet vilka böcker de skulle tycka om kanske det är det som man bör fokusera på. En ytterligare undersökning och möjligtvis intervjuer med dessa pojkar kunde ge mer information om detta som skulle kunna vara till hjälp för skolorna, hemmen och biblioteken vid främjande av läsintressen hos pojkar.

Vidare undersökning av ungas läsvanor och attityder till läsning kunde bidra med information om hur man utvecklar läsning till något positivt för alla samt hur man bibehåller läsintresset hos ungdomar. En sådan undersökning skulle vara till nytta för skolor vid planering av undervisning samt för bibliotek vid införskaffning av material och planering av olika evenemang.

KÄLLOR

- Andtbacka, Pia (2019). Hon vill främja barns läsande. *Österbottens Tidning* 136: 98, 5.
- Antell, Marléne (2008). *Självbedömd läsfärdighet och läsvanor hos finlandssvenska ungdomar*. Opublicerad avhandling pro gradu i specialpedagogik. Åbo Akademi.
- Appleyard, Joseph A. (1991). *Becoming a Reader. The Experience of Fiction from Childhood to Adulthood*. Cambridge University Press.
- Backlund, Marita (2009). "Tiden räcker oftast inte till tyvärr! Fast jag gärna skulle läsa hela tiden." *Läsvanor bland finlandssvenska studerande på andra stadiet*. Opublicerad avhandling pro gradu i modersmålet svenska. Vasa universitet.
- Bergman, Louise (2019). Läs högt för dina barn så får de ett rejält försprång – vid 5 års ålder har de hört 1,4 miljoner fler ord än barn vars föräldrar inte läst högt. [Citerat 19.11.2019]. Tillgänglig: <https://svenska.yle.fi/artikel/2019/04/12/las-hogt-for-dina-barn-sa-far-de-ett-rejalt-forsprang-vid-5-ars-alder-har-de-hort>
- Björklund, Amanda (2018). "Nog ska de få varandra på slutet." *Läsvanor hos en pensionärsförening i Österbotten*. Vasa universitet: kandidatavhandling.
- Brink, Satya (2014). Barn som läser blir framgångsrika. *Språkbruk*. 3: 2014 [Citerat 26.2.2019]. Tillgänglig: <https://www.sprakbruk.fi/-/barn-som-laser-blir-framgangsrika>
- Carlsson, Ulla & Ulrika Facht (2007). *MedieSverige 2007. Statistik och analys*. Göteborg: Nordicom-Sverige
- Ejlertsson, Göran (2005). *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Ejvegård, Rolf (2009). *Vetenskaplig metod*. Upplaga 4:1. Lund: Studentlitteratur.
- Elbro, Carsten (2004). *Läsning och läsundervisning*. Första upplagan. Stockholm: Liber AB
- Forselles, Cecilia af & Tuija Laine (2016). *The Emergence of Finnish Book and Reading Culture in the 1700s*. Helsinki: Finnish Literature Society [Citerat 31.10.2019]. Tillgänglig: <https://oa.finlit.fi/site/books/10.21435/sflit.5/>
- Fredriksson, Ulf & Karin Taube (2012). *Läsning, läsvanor och läsundersökningar*. Lund: Studentlitteratur.

- Handley, Lucy (2019). Physical books still outsell e-books – and here’s why. [Citerat 27.1.2020]. Tillgänglig: <https://www.cnbc.com/2019/09/19/physical-books-still-outsell-e-books-and-heres-why.html>
- Harju-Luukkainen, Heidi & Kari Nissinen (2011). Finlandssvenska 15-åriga elevers resultatnivå i PISA 2009 -undersökningen. Jyväskylä: Saarijärven Offset Oy [Citerat 5.3.2019]. Tillgänglig: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37471/978-951-39-4452-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Harju-Luukkainen, Heidi, Kari Nissinen, Sofia Stolt & Jouni Vettenranta (2014). PISA 2012: Resultatnivån i de svenskspråkiga skolorna i Finland. Jyväskylä: Jyväskylä universitetstryckeri [Citerat 19.2.2019]. Tillgänglig: <https://www.kulturfonden.fi/wp-content/uploads/2016/01/PISA-2012.pdf>
- Intervju med abiturienternas modersmållärare (2019a). Intervju, Kronoby 7.2.2019.
- Intervju med niondeklassarnas modersmållärare (2019b). Intervju, Kronoby 7.2.2019.
- Jägerhorn-Tabermann, Jenny (2018). Ljudböcker den snabbast växande nischen – de finlandssvenska förlagen tar det försiktigare. [Citerat 28.1.2020]. Tillgänglig: <https://www.hbl.fi/artikel/ljudboken-ar-det-nya-svarta/>
- Kronoby kommun (2020). Fakta. [Citerat 13.2.2020]. Tillgänglig: <https://www.kronoby.fi/kommun-och-forvaltning/aktuellt/>
- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Upplaga 3:1. Lund: Studentlitteratur.
- Kylén, Jan-Axel (2004). *Att få svar, intervju, enkät, observation*. Stockholm: Bonnier Utbildning.
- Lindqvist, Herman (2013). *När Finland var Sverige*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag
- Längsjö, Eva & Ingegärd Nilsson (2005). *Att möta och erövra skriftspråket. Om läs- och skrivinlärning förr och nu*. Lund: Studentlitteratur.
- Mansor, Azlin Norhaini, Mohd Sattar Rasul, Rose Amnah Abd Rauf & Bee Lian Koh (2012). Developing and Sustaining Reading Habit Among Teenagers. [Citerat 30.1.2020]. Tillgänglig: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs40299-012-0017-1>
- Miller, Donalyn & Susan Kelley (2014). Reading in the Wild: The Book Whisperer’s Keys to Cultivating Lifelong Reading Habits. [Citerat 30.1.2020]. Tillgänglig: <https://ebookcentral-proquest-com.proxy.uwasa.fi/lib/tritonia-ebooks/reader.action?docID=1495624>

- Muntoni, Francesca, Jenny Wagner & Jan Retelsdorf (2020). Beware of Stereotypes: Are Classmates' Stereotypes Associated With Students' Reading Outcomes? [Citerat 7.4.2020]. Tillgänglig: <https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/cdev.13359>
- OECD (2010). PISA 2009 RESULTS: EXECUTIVE SUMMARY. [Citerat 19.2.2019]. Tillgänglig: <http://www.oecd.org/pisa/46643496.pdf>
- OECD (2014). PISA 2012 Results in Focus. What 15-year-olds know and what they can do with what they know. [Citerat 19.2.2019]. Tillgänglig: <https://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf>
- OECD (2018a). About the OECD. [Citerat 19.2.2019]. Tillgänglig: <http://www.oecd.org/about/>
- OECD (2018b). PISA 2015 in Focus. [Citerat 14.1.2020]. Tillgänglig: <https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>
- OECD (2019a). PISA 2018: Insights and Interpretations. [Citerat 14.1.2020]. Tillgänglig: <http://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf>
- OECD (2019b). PISA 2018 Results. COMBINED EXECUTIVE SUMMARIES. [Citerat 19.12.2019]. Tillgänglig: https://www.oecd.org/pisa/Combined_Executive_Summaries_PISA_2018.pdf
- OECD (2019c). Finland – Country Note – PISA 2018 Results. [Citerat 14.1.2020]. Tillgänglig: https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_FIN.pdf
- Patel, Runa & Bo Davidson (2012). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Upplaga 4:3. Lund: Studentlitteratur.
- Petas, Sandra (2007). *Gymnasisters läsvanor och skrivvanor. Finlandssvenska gymnasisters åsikter om ämnet modersmål och litteratur*. Opublicerad avhandling pro gradu. Helsingfors universitet.
- Picton, Irene & Christina Clark (2015). The Impact of Ebooks on the Reading Motivation and Reading Skills of Children and Young People: A study of schools using RM Books. [Citerat 30.3.2020]. Tillgänglig: https://cdn.literacytrust.org.uk/media/documents/2015_12_09_free_research_-_impact_of_ebooks_2015_8uTEZVb.pdf
- Rydsjö, Kerstin, Frances Hultgren & Louise Limberg (2010). Barnet, platsen, tiden. Teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld. [Citerat 7.11.2019]. Tillgänglig: http://regionbiblioteket.se/wp-content/uploads/2011/11/barnet_platsen_tiden_webbok.pdf

- Sjögren, Jonas (2006). Pocketböcker. Historia – nutid – framtid. [Citerat 24.1.2020]. Tillgänglig: https://www.forlaggare.se/sites/default/files/pocketbocker_rapport.pdf
- Sjöholm, Eva (2007). *Förståelsen bakom orden. - Utvecklingen av läsförståelsen och läsvanor hos ungdomar med svag läsförståelse*. Opublicerad avhandling pro gradu i specialpedagogik. Åbo Akademi.
- Snickars, Pelle (2012). Boken som medium. [Citerat 27.1.2020]. Tillgänglig: https://pdfs.semanticscholar.org/aa26/0e3eb5d1cd060ca9516809b3a83bae115d03.pdf?_ga=2.164349692.2125029649.1579165030-1056665358.1579165030
- Statens medieråd (2019). Ungar & medier 2019. [Citerat 29.1.2020]. Tillgänglig: <https://statensmedierad.se/download/18.126747f416d00e1ba946903a/1568041620554/Ungar%20och%20medier%202019%20tillganglighetsanpassad.pdf>
- Statens medieråd (2020). Unga mer på nätet – men mer missnöjda. [Citerat 29.1.2020]. Tillgänglig: <https://statensmedierad.se/press/nyheterkronikorochpressmeddelanden/nyheterpressmeddelandekronikor/ungamerpanatetmenmermissnojda.3346.html>
- Statistik för allmänna biblioteken i Finland (2018). Sök statistik. [Citerat 5.2.2020]. Tillgänglig: <https://tilastot.kirjastot.fi/?orgs=113&years=2017%2C2018&stats=1%2C33%2C100%2C101%2C104%2C107%2C108%2C109%2C110%2C111%2C112%2C115%2C183#results>
- Statistikcentralen (2019). Böcker läses mer än tidigare – antalet lästa böcker har minskat. [Citerat 3.2.2020]. Tillgänglig: http://www.stat.fi/til/vpa/2017/03/vpa_2017_03_2019-04-25_tie_001_sv.html
- Svenskarna och internet (2019a). Poddar och digitala böcker ökar. [Citerat 27.1.2020]. Tillgänglig: <https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/svenskarna-och-internet-2019/mediekonsumtion-titta-lyssna-och-lasa-digitalt/#la%cc%88sa-digitalt>
- Svenskarna och internet (2019b). Om Svenskarna och internet. [Citerat 27.1.2020]. Tillgänglig: <https://svenskarnaochinternet.se/om-svenskarna-och-internet/>
- Sveriges Riksbank (2019). Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, OECD. [Citerat 19.2.2019]. Tillgänglig: <https://www.riksbank.se/sv/om-riksbanken/riksbankens-uppdrag/internationalt-arbete/oecd/>
- The Guardian (2014). OECD and Pisa tests are damaging education worldwide – academics. [Citerat: 27.11.2019]. Tillgänglig: <https://www.theguardian.com/education/2014/may/06/oecd-pisa-tests-damaging-education-academics>

- Undervisnings- och kulturministeriet (2018) Läsrorelsen inspirerar till läsning och tar tag i försvagade färdigheter. [Citerat 29.1.2019]. Tillgänglig: https://minedu.fi/sv/artikkeli/-/asset_publisher/lukuliike-innostaa-lukemiseen-ja-vastaa-taitojen-heikentymiseen
- Utbildningsstyrelsen (2019). UKM PRESSMEDDELANDE: PISA 2018: Finland bland de bästa i läskunnighet. [Citerat 14.1.2020]. Tillgänglig: <https://www.oph.fi/sv/nyheter/2019/ukm-pessmeddelande-pisa-2018-finland-bland-de-basta-i-laskunnighet>
- Utbildningsstyrelsen (2020a). Grunderna för gymnasiet läroplan 2019. [Citerat 5.2.2020]. Tillgänglig: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/grunderna_for_gymnasiet_laroplan_2019.pdf
- Utbildningsstyrelsen (2020b). Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014. [Citerat 5.2.2020]. Tillgänglig: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/166434_grunderna_for_laroplanen_verkkojulkaisu.pdf
- YLE (2016). Pisa-undersökningarna – ett relevant mått på kunskap? [Citerat 27.11.2019]. Tillgänglig: <https://svenska.yle.fi/artikel/2016/12/06/pisa-undersokningarna-ett-relevant-matt-pa-kunskap>
- YLE (2018). Ljudböcker – alternativ för stressade nutidsmäniskor, hot mot läskunnigheten eller konstverk i egen rätt? [Citerat 27.1.2020]. Tillgänglig: <https://svenska.yle.fi/artikel/2018/12/20/ljudbocker-alternativ-for-stressade-nutidsmanniskor-hot-mot-laskunnigheten-eller>
- YLE (2019). Klyftan mellan elevernas kunnande syns allt tydligare – Finland håller sig ändå kvar på toppen i Pisa-mätningen. [Citerat 14.1.2020]. Tillgänglig: <https://svenska.yle.fi/artikel/2019/12/03/klyftan-mellan-elevernas-kunnande-syns-allt-tydligare-finland-haller-sig-anda>

BILAGOR

Bilaga 1. Enkäten

Läsvanor hos högstadiel elever och gymnasie studeranden**Bakgrunds information:**

Namn: _____

Årskurs: _____

Ålder: _____

Kön: _____

Kryssa i de rutor som stämmer in på dig.

1. Vad läser du?

- Fysiska böcker
- Ljudböcker
- E-böcker
- Vuxenböcker
- Barnböcker
- Böcker för unga vuxna
- Jag läser inte böcker (Fyll ändå i frågorna som är märkta med*)

2. Vad läser du annat förutom böcker? *

- Nyhetstidningar
- Serietidningar
- Annat, vad? _____

3. Tycker du om att läsa böcker? Varför/Varför inte? *

4. Läser ni mycket i ditt hem/i din familj? Varför/Varför inte? *

5. Var får du tag på böcker?

- Lånar från biblioteket
- Köper via nätet
- Köper vid bokhandlar
- Annat, vad? _____

6. Vilken tid på dygnet läser du oftast?

- På morgonen
- På dagen
- På kvällen

7. Var läser du?

- Hemma
- I skolan
- I bilen/bussen
- På biblioteket

Annat, vad? _____

8. Hur läser du?

- Jag skumläser
- Jag läser hela texten grundligt
- Jag läser högt
- Jag kan hoppa över vissa stycken
- Jag kan hoppa över vissa sidor
- Annat, vad? _____

9. På vilka språk läser du?

- Svenska
- Finska
- Engelska
- Annat, vad? _____

10. Hur många böcker läser du ungefär per år?

- 1–2 3–5 Mer än 5

11. Om du inte läser så mycket, vad beror det på? *

- Jag vet inte vad jag skulle tycka om för böcker
- Jag har inte tid för att läsa
- Jag har aldrig tyckt att det verkat roligt att läsa
- Jag tycker att det är onödigt att läsa
- Annat, vad? _____

12. Tycker du att det finns ett bra urval av böcker på biblioteket för dig? *

- Ja Nej Kan inte svara

Fråga som endast gymnasiestuderandena behöver besvara:

13. Läste du mer eller mindre när du gick i högstadiet än vad du gör nu?

Tack för att du deltar i min undersökning!

Bilaga 2. Intervjufrågorna

1. Vad tycker du att elever/studerande har för attityd till läsning? Vilka faktorer tror du har bidragit till attityden?
2. Om du jämför med tidigare år, ser du någon skillnad i elevers/studerandes attityd till läsning och böcker?
3. Hur har det påverkat din undervisning?
4. Har du sett några tydliga trender i vad eleverna/studerandena läser?